Pitești

Restituiri

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XIV ■ Nr. 3 (41)/2016
Serie nouă ■ 4 lei

Monumentul eroilor căzuţi în Războiul de Independenţă 1877-1878

Sumar

Restituiri Pitești

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Unitatea și atemporalitatea dreptului

lect. univ. dr. Marius ANDREESCU

Abstract: *The Philosophical research on law unlike the positive legal sciences is concerned in finding answers and arguments, as nuanced and in-depth as possible, to the questions and issues such as: the origin and meaning of law and legal phenomenon and the legitimacy of legal norms or purpose of law. This analysis with a mostly philosophical character, is not a mere rational exegesis, it has also has a practical significance. Because according to the solutions adopted can be formulated, interpreted and applied the principles of law, but also the legal concrete, positive norms, and mainly can be understood the complex relationship between man and society on one hand and on the other hand the legal system in its unity or within the historical determinations and configurations. In this paper we summarize briefly the main developments from a historical point of view of the main theories and concepts regarding the origin of the meanings and finality of law as ideological subsystem. Arguments are brought to the actuality and importance of the justice naturalistic theories (natural law) because by their relating to human and rationality explain the best the unity and stability of law, not only as a normative system but mainly as a rational reality of values which by consecrating certain rights inherent to human being, intangible, rational and inalienable rights, demonstrating the timelessness of law, as an expression of a rational paradigm valid in all times, which can be noticed and understood within the historical evolution and fluctuation of positive law .*

Key words*: Legal status of human / natural law / juridical rationality / normative positivism / freedom / equality / dignity / human rights*

1. Bazele naturale ale dreptului. Una dintre preocupările importante ale doctrinei şi filozofiei dreptului este de a răspunde la întrebarea care este sursa sau originea fenomenului juridic, ce anume legitimează norma juridică şi, implicit, prin ce se caracterizează statutul juridic al omului. Răspunsurile la aceste întrebări sunt evident diferite în funcţie de orientările teoretice ale şcolilor de drept şi ale doctrinei filosofice pe care acestea o îmbrăţişează. Remarcăm totuşi un fapt comun, şi anume că toate întrebările mai sus-menţionate au o dimensiune metafizică şi implică un răspuns metafizic al cărui conţinut şi ale cărui sensuri nu pot fi circumscrise numai la instrumentele specifice teoriei generale a dreptului ca ştiinţă juridică pozitivă în sistemul conceptual al doctrinei juridice. Încercând o sistematizare a concepţiilor privind legitimitatea şi originea dreptului, putem împărţii concepţiile şi, implicit, teoriile care le susţin, în următoarele orientări mai importante. Teoriile istoriste, care consideră că explicaţia fenomenului juridic constă în însăşi istoria reglementărilor normative, dar şi a doctrinei juridice. O astfel de concepţie, la nivel filosofic, o întâlnim, de exemplu, în opera lui Hegel, pentru care istoria în ansamblul său, inclusiv istoria dreptului şi a statului, nu este altceva decât progresul în conştiinţa libertăţii. Importanţa acestei teorii rezidă în aceea că subliniază nu numai transformările sistemului normativ şi juridic, pe parcursul diferitelor epoci istorice, dar în același timp şi dialectica internă a dreptului, determinată de un concept fundamental, cum ar fi - în cazul lui Hegel - spiritul absolut. O altă categorie de teorii care încearcă să răspundă la întrebările existenţiale privind originea dreptului sunt cele etatiste. Esenţa acestora constă în a susţine legătura indisolubilă determinantă între stat şi drept. Astfel spus, originea şi legitimitatea dreptului se regăsesc în voinţa politică manifestată ca putere de stat a guvernanţilor. În acest context, dreptul este înţeles mai mult prin sistemul normativ existent la un moment dat şi prin forma de exprimare a acestuia, respectiv prin lege. Aceasta din urmă, reprezintă instrumentul principal de realizare a voinţei politice a statului, a puterii de stat, iar într-un sistem democratic reprezintă şi garanţia pentru limitarea puterii statului şi evitarea oricărei forme discreţionare de manifestare a voinţei guvernanţilor. Concepţiile la care ne-am referit se regăsesc în doctrina juridică modernă, în primul rând în doctrina constituţională, în conţinutul ideatic al teoriei statului de drept. În realitatea sa, statul de drept este considerat ca fiind atributul cel mai important al unui sistem statal democratic datorită acestei corespondenţe biunivoce între stat şi norma juridică, corespondenţă care implică echilibru dar şi limitare a puterii statale.

Concepţiile sociologice privind originea dreptului au meritul de a identifica factori determinanţi, exteriori legii şi oricărui sistem normativ, prin care se configurează conţinutul concret al unui sistem juridic. Remarcăm în cadrul acestor concepţii aprofundarea relaţiei complexe dintre societate şi drept, precum şi accentul pe factorii materiali, economici, politici şi culturali care determină configuraţia dreptului. Teoriile normativiste ale dreptului consideră că explicaţia fenomenului juridic al legitimităţii acestuia şi a surselor specifice nu pot fi înţelese prin factori sau elemente exterioare normei juridice. Prin urmare,

aceste teorii susţin că originea şi legitimitatea dreptului este însăşi norma juridică, redusă la dimensiunea sa pozitivă prin înlăturarea oricărui element ideal (moral, valoric sau ideologic). Concepţiile normativiste reprezintă baza teoretică a sistemului conceptual actual pozitivist şi dominant prin care se interpretează dreptul şi se înţelege starea juridică a omului în context social. Legitimitatea dreptului, prin el însuşi, prezintă avantajul concentrării asupra specificului conceptual şi raţional pe care o astfel de realitate o are, iar cunoaşterea juridică este axată exclusiv pe ceea ce se numeşte norma pozitivă, forţa juridică a acesteia, şi implicit efectele pe care ea le produce. Concepţii morale şi etice susţin că originea normei juridice şi a dreptului nu se regăseşte în însăşi structura internă a sistemului, ci în valorile cu caracter moral, în raport de care orice normă juridică poate fi apreciată sub aspectul legitimităţii sale. Desigur, remarcăm în primul rând concepţia lui Kant expusă în principal în lucrările sale fundamentale *Critica raţiunii pure, Critica raţiunii practice* şi *Întemeierea metafizicii moravurilor*, dar şi concepţiile moral-utilitariste apărute şi dezvoltate în mod deosebit sub influenţa teoriilor empiriste şi pragmatice în filozofie.

Un segment particular al acestor teorii îl reprezintă concepţiile teleologice asupra dreptului în general, dar şi în ceea ce priveşte răspunsurile la întrebările privind originea fenomenului juridic. Scopul elaborării, consacrării şi aplicării normei juridice reprezintă criteriul care îi conferă sau nu legitimitate. Într-o astfel de viziune teoretică fenomenul juridic nu există pentru sine şi în sine, ci numai în raport cu o destinaţie, un scop, prin excelenţă unul exprimat valoric, moral, chiar dacă în teoriile utilitariste el îmbracă şi o formă concret pragmatică. Remarcăm importanţa unor astfel de concepţii prin faptul că evidenţiază dimensiunile determinist-cauzale ale fenomenului juridic şi stabilesc un criteriu important pentru a da sens şi raţiune oricăror elaborări normative respectiv finalitatea acestora. Există un sistem conceptual care, din punct de vedere istoric, este anterior doctrinelor mai sus menţionate, şi anume teoriile just-naturaliste asupra dreptului. Într-un anumit sens, aceste interpretări poartă în sine nu într-o manieră eclectică, ci într-una bine structurată şi raţionalizată, elemente conceptuale ale celorlalte sisteme teoretice la care ne-am referit. Mai este un aspect important pe care îl regăsim în soluţiile propuse de aceste orientări doctrinare, şi anume bazele naturale şi raţionale ale dreptului. În esenţă, explicaţiile jus-naturalismului asupra fenomenului juridic sunt legate de om, pentru că a fi natural şi a fi raţional reprezintă proprietăţi, în sens aristotelic, ale fiinţei umane, în tot ceea ce reprezintă complexitatea sa în plan individul şi în plan social. În antichitate, aceste concepţii pe care le putem include într-o formulare mai largă în *„ideea de justiţie”* le întâlnim la Aristolel, Platon Cicero, Plotin, Seneca şi alţi mari reprezentanţi ai şcolilor raţionaliste, stoice sau idealiste. „Ideea de justiţie”, în primul rând prin categoriile de dreptate, libertate, justă măsură, egalitate, de data aceasta existenţiale şi nu numai raţionale este şi obiectul gândirii teologice, inclusiv cea creştin-ortodoxă. Remarcăm, cu titlu de exemplu, ideile cuprinse în scrierile Cuvioşilor părinţi: Ioan Scăraru, Toma D`Aquino, Fericitul Augustin, Maxim Mărturisitorul, Ava Dorotei, Varsanufie şi Ioan Marcu Ascetu, Anonie cel Mare sau Isaia Pustnicul. Perioada contemporană şi modernă continuă aceste teorii fie în cadrul şcolilor raţionaliste ale dreptului, dar şi prin interpretările teologice privind conceptele de libertate, dreptate, echitate şi justiţie. Remarcăm la noi opera marelui teolog român Părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae. Sa afirmă cu deplină justificare că Părintele a scris şi întemeiat o „Teologie a iubirii”; noi susţinem că opera ilustrului profesor este în acelaşi timp şi o „Teologie a libertăţii”

În opinia noastră, aşa cum vom încerca să dezvoltăm în cele ce urmează, explicaţiile furnizate de concepţiile naturaliste şi raţionaliste axate de „ideea de justiţie” sunt cele mai profunde şi viabile pentru a avea un sistem conceptual coerent asupra originii şi sensului dreptului, dar şi a finalităţii acestuia în societatea contemporană. Spunem acest lucru pentru că evident această doctrină are un fundament moral şi, prin urmare, legea nu poate fi explicată prin ea însăşi, ci numai prin factori exteriori, valorici, care o determină, (altceva decât determinismul îngust, cauzal, material) şi, în acelaşi timp, prin ideea de finalitate a oricărei elaborări juridice şi care în concret nu poate fi decât tot morală sau chiar transcendentă, dacă avem în vedere adevărurile profunde de credinţă, în primul rând ale ortodoxiei, prin care poate fi înţeleasă adevărata raţionalitate şi finalitate a dreptului. Putem afirma că legitimitatea fenomenului juridic în ansamblu, dar şi a unei construcţii normativiste juridice particulare constă în măsura în care cuprinde raţiunile divine existenţiale, mai presus decât simplele raţiuni morale umane. Teoriile jus-naturaliste, în toate formele, pe lângă elementele de viabilitate conceptuală mai sus arătate, sunt importante şi prin aceea că se detaşează de orientările empiriste privind fenomenul juridic, subliniind caracterul raţional al oricărei structuri juridice, care se legitimează prin valorile ce constituie sursa existenţei. Finalismul teoriilor jus-naturaliste este esenţial deosebit de pragmatismul empirist care legitimează dreptul exclusiv prin capacitatea realizării unor scopuri concrete dictate de societate într-un context istoric determinat. Există o categorie importantă, am spune noi, piatra unghiulară a răspunsului la întrebarea originii şi sensului dreptului, şi anume

aceea de *libertate*. Cu excepţia teoriilor normativiste, toate celelalte concepţii privind fenomenul juridic includ aprecieri, elaborări teoretice, care se bazează pe înţelegerea libertăţii ca fiind elementul determinant de legitimare a dreptului. Considerăm că teoriile jus-naturaliste şi raţionaliste asupra dreptului sunt acelea care pus în valoare cel mai bine libertatea şi prin aceasta drepturile naturale ale omului, inerente existenţei acestuia. Aceasta deoarece libertatea nu poate fi redusă la expresia normativă şi nici chiar valorică; este o stare ontologică şi prin aceasta naturală a omului Astfel, o viziune raţionalistă şi naturală asupra dreptului,având în centrul său fiinţa umană, face deosebire între libertăţile normative a căror izvor este legea, iar pe de altă parte *Libertatea* ca trăsătură esenţială şi existenţială a fiinţei umane. Numai într-o accepţiune ontologică în sensul legăturii indisolubile dintre existenţa umană şi libertate poate fi dat un răspuns raţional şi, credem noi, cuprinzător asupra întrebării metafizice privind originea şi legitimitatea dreptului. Nu în ultimul rând, dorim să remarcăm importanţa concepţiilor jus-naturaliste şi raţionaliste privind dreptul prin explicaţiile conferite asupra stării naturale şi, respectiv, stării sociale a omului. Amintim aici *Teoria contractului social*, care, în esenţă, reprezintă un sistem conceptual de bază a teoriilor raţionaliste privind dreptul şi prin care se explică nu numai trecerea de la starea naturală la starea socială sau juridică a omului, dar şi legătura între existenţa naturală şi dimensiunea socială a fiinţei umane.

În acest context ideatic, în dorinţa de a marca viabilitatea teoriilor raţionaliste şi jus-naturaliste mai ales în ceea ce priveşte concepţia valorică, umanistă asupra dreptului, realizăm câteva succinte referiri la ideile unor importanţi susţinători a acestor În primul rând, remarcăm distincţia pe care ilustrul filosoful Kant o realiza între morala ideală şi morala realizată. Morala realizată, în concepţia marelui gânditor, este însăşi dreptul, deoarece acesta nu este decât un segment al metafizicii, al cărui fundament îl reprezintă raţiunea practică şi care are la bază imperativul categoric al datoriei, dar şi valoare morală supremă a libertăţii. În distincţia pe care o realizează Kant, morala ideală este întemeiată exclusiv pe libertate, iar morala realizată, dreptul sau legalitatea, cuprinde în sine nu numai libertatea, dar şi constrângerea[1]. Concepţiile neokantiene continuă în aceeaşi linie în sensul de a căuta legături raţionale între dimensiunea morală a omului şi drept. Şcoala de la Marburg consideră că originea „eului moral” este în „ideea aproapelui”. Conştiinţa de sine implică un corelativ, respectiv o altă conştiinţă. „Aproapele” este condiţia faţă de care conştiinţa eului nici nu este cu putinţă. Reprezentanţii acestei importante şcoli filosofice susţin că nicăieri nu este mai precis realizată conştiinţa de sine decât în ”*persoana juridică”*, deoarece într-o astfel de structură este vădită corelaţia intimă între eu şi alt eu, deoarece persoana juridică nu este individul izolat al psihologiei, ea este omul în starea sa socială ca subiect de drept. Desigur, conceptul de „persoană juridică” este o expresie teoretică, dar corespunde unei realităţi a omului ca fiinţă socială. Mai mult decât atât, acest concept abstract pune în evidenţă şi dimensiuni caracteristice ale conştiinţei de sine şi ale eului. Eul nu este posibil ca unitate şi conştiinţă de sine decât în comuniune cu alte persoane. Conştiinţa de sine este cu atât mai puternică cu cât conştiinţa de altul este mai vie. Ea este dezvoltarea omului ca persoană a unei totalităţi sociale. Aderenţii acestei şcoli susţin că trecerea de la starea naturală la starea socială a omului nu se poate realiza decât prin etică, care, la rândul ei, este fundamentul dreptului. În această teorie starea juridică a omului cuprinde în cel mai mare grad fundamentul etic, tocmai prin faptul că ea exclude izolarea existenţială a omului şi îl aşează ontologic pe acesta în structuri relaţionale cu aproapele său şi prin acesta cu întreaga societate. Astfel, se explică originea raţională şi etică a dreptului, dar în acelaşi timp şi bazele ontologice ale oricărui sistem juridic care poartă în sine raţionalitatea valorilor morale[2].

O astfel de concepţie, desigur, raţionalistă, sau în limitele raţiunii cum ar fi spus Kant, este totuşi, remarcăm noi, foarte apropiată de sensurile profunde ale teologiei ortodoxe privind înţelegerea omului, prin refuzul categoric al unui eu exacerbat şi închis în egoismul distructiv, iar pe cale de consecinţă afirmarea dimensiunii ontologice şi perene a fiinţei umane, prin relaţiile de comuniune, spumem noi mult diferite de simplele relaţii juridice, raporturi dintre persoane libere, prin intermediul Persoanei supreme. O astfel de comuniune este iubirea milostivă care excede juridicului şi relaţiilor juridice, dar le poate oferi adevărata legitimitate şi finalitate. Concepţiile filosofice raţionaliste şi jus-naturaliste au dus la conturarea „dreptului natural”, opus pozitivismului juridic, altfel spus la reducerea stării juridice existenţiale a omului numai la norma scrisă şi la constrângerile care rezultă din aceasta. Dreptul natural are în vedere şi atemporalitatea principiilor şi valorilor considerate ca fiind juridice, deoarece ele sunt legate indisolubil de fiinţa umană, de trăsăturile ei ei perene, raţional existenţiale. În consecinţă, teoria dreptului natural se opune şi relativismului juridic, istorismului şi a dependenţei exclusive a conduitei umane de norma juridică, ea însăşi supusă inevitabil fluctuaţiilor prin voinţa mai mult sau mai puţin arbitrară a guvernanţilor. Dreptul natural situează omul deasupra constrângerilor statale şi a normelor juridice edictate de către stat, considerând că drepturile omului raţionale şi imuabile, legate indisolubil de fiinţa acestuia, sunt independente de consacrarea lor normativă şi transcend starea juridică normativă impusă de către stat. Rezultatul este că nu omul este

pentru stat, ci statul este pentru om. Caracterul intangibil, imuabil şi transcendent al dreptului natural corespunde valorii perene spirituale a omului, ca persoană şi nu ca individ, are ca fundament categorii şi concepte raţional – morale şi este legat indisolubil de dimensiunea raţională a existenţei umane.

În acest sens, Hugo Grotius afirma: „Dreptul natural constă în reguli ale dreptei raţiuni care arată că o acţiune este din punct de vedere moral corectă sau incorectă după cum corespunde sau nu cu însăşi natura raţională a omului”[3]. Remarcăm două aspecte: în primul rând conceptul „dreptei raţiuni” este foarte apropiat de ceea ce în teologia ortodoxă şi în scrierile patristice este considerată a fi „justa măsură sau darul deosebirii, al dreptei socoteli”, care în esenţă exprimă tot dimensiunea raţional existenţială a fiinţei umane, de data aceasta determinată nu prin ea însăşi, ci prin lucrarea harului. Al doilea aspect se referă la faptul că regulile dreptului natural nu aparţin voinţei umane, cu atât mai puţin voinţei guvernanţilor care stă la baza edictării de legi pozitive. Ele sunt reguli ce există prin ele însele. Conform dreptului natural, acţiunile sunt prescrise, admise sau interzise, pentru că prin natura lor se înscriu în aceste coordonate. În consecinţă, fundamentul regulilor dreptului natural este însăşi *libertatea* ca darul dumnezeiesc de mare preţ dat omului şi prin acesta ontologică şi nu libertăţile juridice al căror izvor este norma pozitivă. Ceea ce este instituit prin voinţă umană, respectiv prin legile scrise, implică indisolubil constrângerea, îngrădirile, condiţionările, o libertate raţionalizată şi nu raţională, relativă şi contigentă. Samuel Pufendorf, un celebru filosof şi jurist din secolul al XVII-lea, sublinia importanţa *”egalităţii”* ca şi concept de bază al dreptului natural. Autorul susţinea că în măsura în care dreptul natural implică egalitatea tuturor oamenilor în demnitate şi angajează responsabilitatea fiecăruia, omul trebuie să-şi asume coexistenţa sa cu ceilalţi, în conformitate cu obligaţia la sociabilitate pe care o cere legea naturală. Egalitatea pe care o impune dreptul natural întâlneşte în felul acesta sociabilitatea, care rezultă din starea naturală a omului[4]. Iată că dreptul natural nu se opune stării sociale a omului, aşa cum aparenţa ar încerca să arate. Dimpotrivă, valorile şi categoriile dreptului natural justifică starea naturală a omului în fenomenalitatea stării sociale.

Montesquieu, un alt reprezentat de seamă al teoriei dreptului natural, subordonează legea pozitivă valorilor morale şi raţionale inerente existenţei umane şi care constituie fundamentul libertăţii acestuia: „A spune că nu este drept sau nedrept, nimic altceva în afară de ceea ce ordonă sau interzic legile pozitive, este totuna cu a spune că înainte de a fi trasat cercul nu erau egale toate razele lui. Raporturile juridice nu sunt altceva decât raporturi de echitate anterioare legii pozitive”[5]. Acelaşi autor sublinia, după părerea noastră cu justificată îndreptăţire, că: „Legea, în general, este raţiune omenească în măsura în care ea guvernează toate popoarele de pe pământ, iar legile politice şi civile ale oricărui popor nu trebuie să fie decât cazurile particulare la care se aplică această raţiune omenească”[6]. Raportul dintre valorile şi raţiunile dreptului natural, iar pe de altă parte, realitatea juridică rezultată din norma pozitivă, poate duce la unele contradicţii sau chiar paradoxuri pe care acelaşi autor le sublinia: „Se poate întâmpla ca orânduirea de stat să fie liberă, iar cetăţeanul să nu fie, ori se poate ca cetăţeanul să fie liber, iar orânduirea de stat să nu fie. În aceste cazuri, regimul va fi liber de drept, iar nu de fapt; cetăţeanul va fi liber de fapt, iar nu de drept”[7]. O astfel de analiză raţională fundamentează concluzia că originea, sensurile, dar şi finalitatea dreptului înţeles ca un sistem, coerent de norme juridice, expresie nemijlocită a voinţei statale, sistem supus determinismului cauzal, temporar şi istoric, şi, prin urmare, relativ, nu poate fi reprezentat decât de valorile raţionale şi morale, atemporale, inerente existenţei umane ca şi dimensiune permanentă şi individuală a omului prin care acesta se particularizează în raport cu toate formele existenţiale. Dreptul natural exprimă firea umană şi este normal ca sursa oricărei elaborări pozitive, rezultat al voinţei umane, să îşi aibă legitimitatea şi raţionalitatea în ceea ce se numeşte dimensiunea naturală firească a omului, care este, prin esenţa, sa ”etern bună”, aşa cum se arată întemeiat în teologia ortodoxă, onul fiind chipul lui Dumnezeu.

Toma d`Aquino, încercând să asigure demnitatea fiinţei umane în spaţiul universal creat, definea dreptul ca fiind: „proporţia unui lucru cu alt lucru. Această proporţie are ca scop stabilirea egalităţii care este obiectul justiţiei”[8]. Acelaşi mare teolog şi filosof, adept al concepţiilor raţionaliste şi naturaliste privind originea şi sensurile dreptului, susţinea că în căutarea justiţiei omul se serveşte de „dreapta raţiune”, care nu este altceva decât realizarea unei armonii existenţiale. Dreapta raţiune este echilibru, iar ca echilibru este „prudenţă”. În concepţia autorului, prudenţa readuce fiinţa umană la echilibru, deoarece este o dimensiune a firii naturale a acesteia şi se constituie ca o contrapondere la libertatea absolută, înţeleasă ca libertinism juridic. Prudenţa limitează liberul arbitru şi implică conştientizarea limitelor impuse de prezenţa altor oameni care au aceleaşi drepturi. Mai târziu, Hegel susţinea că dreptul este legitim atunci când acesta asigură libertatea indivizilor, dar această libertate presupune înţelegerea raţiunii existenţei sociale a omului şi, implicit, a statului. Pentru Hegel, raţiunea este atemporală, este spiritul absolut care se materializează în existenţa societăţii şi a statului. În concepţia lui Georgio del Vecchio, care este un reprezentant de seamă al raţionalismului juridic, ideile

neokantiene se constituie ca o reacţie la pozitivismul şi empirismul juridic. Autorul construieşte o teorie a dreptului pornind de la un principiu aprioric, care se constituie ca limită şi pe care se sprijină întreg edificiul juridic. Acest principiu fundamental este „*justiţia*” care are ca esenţă starea naturală existenţială a omului, transpusă în fenomenalitatea socială a acestuia. Georgio del Vecchio face o analiză a concepţiei aristotelice despre justiţie, criticând faptul că în teoria aristotelică apar diferite specii de justiţie, care nu sunt deduse dintr-un singur principiu. „Ceea ce este esenţial în orice specie de justiţie este elementul de inter-subiectivitate sau de corespondenţă în relaţiunile dintre mai mulţi indivizi, care se regăseşte în ultima analiză, chiar şi acolo unde nu se arată la prima înfăţişare”[9]. Justiţia, ca şi concept aprioric al dreptului natural, implică o armonie, o congruenţă şi o proporţie anumită la care se referea şi Leibnitz. Totodată, spunea marele jurist, „nu orice congruenţă sau corespondenţă realizează – în mod propriu – ideea de justiţie, ci numai aceea care se verifică sau poate fi verificată în relaţiunile dintre mai multe persoane; nu orice proporţie între persoane, ci numai aceea care, după cuvintele lui Dante, este o *hominis ad hominem proportio*. Justiţia, în înţeles propriu este principiu de coordonare între fiinţe subiective”[10].

Prin urmare, dreptul natural îmbină în mod armonios dimensiunea ontologică a firii umane cu raţionalitatea conceptelor apriorice. În consecinţă, este una dintre puţinele teorii în care coexistă principiile raţionale unele apriorice cu starea existenţială naturală, am spune noi sensibilă, a existenţei umane. Spre deosebire de filosofia kantiană, legitimitatea conceptelor raţionale şi a principiilor raţiunii pure în doctrina dreptului natural rezultă numai din legătura acestora cu dimensiunea naturală existenţială a fiinţei umane. Iată de ce dreptul natural, prin însăşi esenţa sa, este o concepţie raţionalistă, chiar apriorică asupra fenomenul juridic. În această scurtă argumentare, pentru importanţa dreptului natural ca explicaţie şi fundament al originii şi sensului dreptului pozitiv remarcăm şi contribuţia marelui jurist şi filosof român Mircea Djuvara, care analizează principiul justiţiei, component de bază al sistemului raţional aprioric al dreptului natural. Pentru ilustrul filosof, *justiţia*, ca principiu, are o dimensiune transcendentală, în sensul că transcende sistemul normativ al dreptului pozitiv. Justiţia poate să fie sau, după caz, să nu fie asigurată prin aplicarea dreptului. Dreptul, ca sistem de norme juridice, nu este întotdeauna echivalent cu principiul justiţiei. Mircea Djuvara a împărţit „caracteristicele justiţiei” în elemente raţionale şi elemente de fapt. Ca elemente raţionale, el a sugerat: a) egalitatea părţilor; b) natura obiectivă (raţională) şi logică a justiţiei; c) ideea de echitate, care stabileşte un echilibru al intereselor; d) ideea de proporţionalitate în desfăşurarea justiţiei[11]. Desigur, referirile conceptuale la care am făcut trimite şi pe care le-am analizat pe scurt nu epuizează problematica extrem de interesantă a teoriilor jus-naturaliste şi a dreptului natural. Considerăm că elaborările doctrinare în materie pot conduce la următoarele idei:

a) fenomenul juridic şi implicit starea juridică a omului, legate indisolubil de starea sa socială, nu pot fi reduse numai la pozitivitatea legii. Altfel spus, sistemul normativ pozitiv nu poate fi considerat ca legitim prin el însuşi, deoarece este relativ, temporar, supus voinţei omului, a guvernanţilor, a determinărilor conjuncturale, iar libertăţile pe care le generează poartă în conţinutul lor, inevitabil şi constrângerea, contigentul, condiţionatul şi determinarea exterioară voinţei umane;

b) dreptul natural reprezintă transpunerea în concepte şi categorii metafizice şi juridice a stării naturale şi raţionale a omului, a firii sale etern bune, aşa cum a fost creată de Dumnezeu. Raţionalitatea dreptului natural rezidă în însăşi raţiunile existenţiale ale omului, raţiuni eterne pe care divinitatea le-a transpus în existenţa concretă a fiinţei umane;

c) sistemul pozitiv normativ al dreptului îşi are legitimitatea nu în propria sa construcţie şi nici măsar în principiile formale construite ale unei legi fundamentale, ci în principiile transcendentale, metafizice al dreptului natural. Corespondenţa dintre raţiunile interne ale legii pozitive, iar pe de altă parte raţionalitatea valorilor morale şi juridice ale dreptului natural se constituie, ca şi criteriu al legitimităţii normelor pozitive;

d) sub aspect teoretic, dreptul natural cuprinde concepte şi categorii ale raţiunii pure cu caracter aprioric şi, prin urmare, atemporale, dar care cuprind în sine întreaga existenţă naturală a omului.

e) legătura dintre starea naturală şi starea socială a omului, de multe ori privită mai ales în *Teoria contractului social* printr-o relaţie de opoziţie, este bine marcată de teoria dreptului natural, pentru care starea naturală a omului poate fi regăsită în întregime în fenomenalitatea sa socială; mai mult decât atât constituie însăşi baza raţională pe care se construieşte întreaga structură socială pe care omul nu o poate refuza şi care, de asemenea, constituie esenţa sa. Altfel spus, starea socială a omului este o expresie a stării sale naturale, deoarece implică raporturi între persoane libere fără de care conştiinţa de sine ar duce la o existenţă însingurată, închisă într-un egoism absolut, contrară stării fireşti naturale şi raţionale a omului.

f) conceptele şi categoriile dreptului natural pot avea şi o formă concret juridică care exprimă, aşa cum vom încerca să arătăm mai jos, unitatea şi atemporalitatea dreptului. O astfel de formă, contrară relativismului şi istorismului specific pozitivismului juridic, este

materializată în ceea ce de regulă se consideră a fi drepturile naturale ale omului imuabile şi intangibile, dar care pot fi exprimate în concepte şi categorii juridice şi consacrate în instrumente juridice.

g) în mod obişnuit, teoreticienii şi adepţii dreptului natural, mai ales în contextul iluminismului filosofic specific secolelor XVIII-XIX, au marcat şi o separare, după părerea noastă nejustificată, a omului de Dumnezeu. Separând omul de divinitate, teoreticienii dreptului natural au aşezat ca centru al preocupărilor teoretice fiinţa umană, făcând astfel din aceasta unica sursă a dreptului. Alături de alţi autori, avem în vedere în mod deosebit opera de excepţie a Părintelui profesor univ. dr. Dumitru Stăniloae şi considerăm că raţionalitatea dreptului natural este dată de raţiunile divine, aşa cum au fost ele conferite omului prin creaţie. În caz contrar, dreptul natural ar rămâne la un raţionalism pur şi steril, lipsit de deschiderea care să înfrângă orice formă a izolării omului şi ar însemna reducerea omului la stadiul de individ, aşa cum de multe ori se întâmplă prin norma pozitivă edictată de stat şi implicit la situarea omului în constrângerile fireşti ale determinismului temporar şi material în care în mod inevitabil raţiunea umană considerată în limitele ei există şi se manifestă.

h. Dreptul natural este singurul care poate întemeia şi explica unitatea şi atemporalitatea dreptului, prin raportările la valorile etern umane, în primul rând: *demnitatea, libertatea, egalitatea şi identitatea de fiinţă,* toate purtând pecetea raţiunilor divine create, sădite în om, singura fiinţă care poartă chipul lui Dumnezeu şi este chemată să dobândească asemănarea cu Dumnezeu .

2. Paradigme ale unităţii şi atemporalităţii dreptului. Există ceea ce juriştii numesc instrumente ale dreptului, altfel spus expresii pozitive ale raţionalităţii dreptului natural prin care valorile raţionale şi morale ale fiinţei umane, considerate în permanenţa lor ontologică, se regăsesc. Noi le considerăm *paradigme ale dreptului*. În cele ce urmează, dorim să concretizăm această realitate prin câteva succinte referi la ceea ce teoreticienii numesc „drepturile omului", drepturi care nu se suprapun întrutotul în sfera „drepturilor cetăţeanului" sau a drepturilor constituţionale fundamentale. Drepturile omului sunt imuabile şi intangibile şi au la bază categorii şi concepte apriorice ale dreptului natural şi mai ales nu depind de consacrarea lor prin legea scrisă, fie ea şi Constituţia. Drepturile omului, în esenţă drepturile naturale, necesită existenţa unei anumite concepţii raţionale al cărei principiu de bază reprezintă identitatea existenţială a omului indiferent de aspectul concret, conferită de determinismul social, istoric, politic, cultural, etnic, religios. Primul principiu al unei astfel de raţionalităţi îl reprezintă *egalitatea tuturor oamenilor*. Nu este vorba de egalitatea în faţa legii la care se referă dreptul pozitiv, ci egalitatea oamenilor considerată din punct de vedere al identităţii naturale de fiinţă a acestora, şi prin „*demnitatea"* întotdeauna aceeaşi, invariabilă a fiinţei umane, indiferent de contextul istoric, social, politic în care există. Spunea Parintele Arsenie Papacioc referinduse la demnitatea nepreţuită a fiinţei umane că: "omul valorează cât valorează Hristos după trup". Omul, indiferent de statutul său politic, de gradul de cultură sau civilizaţie, de rasă sau religie, este considerat a fi pretutindeni acelaşi, fără deosebire de formele concrete de manifestare ale existenţei. Remarcăm în această privinţă rădăcinile adânci ale unei astfel de concepţii asupra egalităţii, respectiv *principiul identităţii* tuturor oamenilor care este comun atât în doctrina creştină ortodoxă, cât şi, spunem noi, pentru dreptul natural. Conform doctrinei creştine, originea şi sfârşitul fiind comune tuturor, toţi oamenii participă în mod egal la demnitatea pe care acesta o întemeiază: este vorba despre afirmarea egalităţii tuturor oamenilor, înzestraţi cu aceeaşi demnitate, aşa cum a formulat-o şi Sfântul Apostol Pavel în epistola către Galateni (III, 28): „Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este nici rob, nici liber"[12].

Principiul egalităţii în această formă pe care am expus-o reprezintă esenţa concretizării teoriei dreptului natural în ceea ce numim drepturile omului. Dreptul natural domină astfel proclamările solemne şi sistemice ale unor importante instrumente politice şi juridice elaborate în perioada contemporană. Astfel, Declaraţia dreptului din Virgina din 12 iunie 1776, afirmă că: "Toţi oamenii sunt, prin natura lor, liberi şi independenţi. În preambulul Declaraţiei de Independenţă a Statelor Unite ale Americii din 4 iulie 1776 se proclamă că: „Toţi oamenii au fost creaţi egali; ei sunt înzestraţi de Creator cu anumite drepturi inalienabile". *Faţă de înaintaşi , astăzi se constată o rezervă sau chiar o reţinere tot mai accentuată de a face referire la sacru la Dumnezeu în Constituţie şi în legi , preferându-se profanul contingent şi aflat exclusiv la măsurile finite şi determinate material şi temporar ale omului.* „Declaraţia Franceză a Drepturilor Omului şi Cetăţeanului" din 26 august 1789 are ca obiect expunerea „drepturilor naturale, inalienabile şi sacre ale omului". Acest document recunoaşte că natura umană fiind identică în cazul tuturor oamenilor, aceştia beneficiază fără deosebire de drepturile care decurg din specificul naturii umane. Egalitatea concepută ca identitate existenţială întru deminate, altfel spus egalitate ontologică şi nu juridică, este primul principiu raţional, am spune noi aprioric, al oricărei construcţii privind drepturile naturale ale oamenilor. „Declaraţia Universală a Drepturilor Omului", adoptată de Organizaţia Naţiunilor Unite la data de 10 decembrie 1948, este un instrument mai mult decât juridic, dar, din nefericire aproape ignorat de practicieni şi politicieni în preocuparea acestora excesivă spre pozitivismul juridic impus de era

globalizării, eră care este opusă unităţii şi armoniei şi duce inevitabil la o diversitate uniformă aşezată sub o falsă şi efemeră formă care se doreşte a fi unitară. Este un document important care, în opinia noastră, reprezintă consacrarea contemporană în plan juridic cea mai pregnantă a dreptului natural. Preambulul acestui instrument juridic consacră „unitatea familiei umane" şi proclamă în primul articol că „toate fiinţele umane se nasc libere şi egale în demnitate şi drepturi". Subliniem încă o dată că se consacră egalitatea ontologică a fiinţelor umane purtătoare în sine a raţiunilor create divine şi nu egalitatea formal-juridică în faţa legii. Drepturile omului, enunţate în instrumentul juridic mai sus menţionat, fac trimitere la identitatea universală a persoanei umane şi, prin aceasta, au o valoare care transcende politicul, relativismul şi istorismul specific legii pozitive. Este vorba de identitatea de fiinţă a omului care nu exclude, ci dimpotrivă implică şi explică diversitatea existenţială, fără de care nu se poate concepe unitatea. După modelul Trinitar, omul este unic în fiinţă, dar divers prin ipostasul său. Numai astfel poate exista libertatea şi nu într-o uniformitate generalizantă, aşa cum actuala eră a globalizării încearcă să o impună.

Unitatea şi atemporalitatea, ca raţiune a fiinţei umane, aşa cum este înţeleasă de teologia creştin ortodoxă, reprezintă fundamentul permanenţei dreptului omului şi, prin aceasta, existenţa unui segment al stării juridice a omului care transcende determinismul temporar şi cauzal şi relativ al fenomenologiei juridice. Este remarcabil faptul că în multe din instrumentele juridice internaţionale în materie, drepturile omului apar ca „recunoaşteri" sau ceea ce este aproape acelaşi lucru ca „declaraţii" de drepturi. Dacă formularea drepturilor este contigentă şi depinde de decizii politice, fiind, din această cauză, în continuă evoluţie, înseamnă că ea nu este o activitate de creare, ci de recunoaştere a „dreptului de a fi om", valoare permanentă şi anterioară oricărui act politic. Noţiunea de drepturi ale omului transcende recunoaşterea prin intermediul normelor pozitive. Legitimitatea normelor pozitive există în măsura în care nu creează drepturile omului, ci le recunoaşte, transpunându-le în categorii juridice, conferindu-le şi un regim de protecţie adecvat. În acest sens, Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, la care am făcut referire, proclamă în preambul „recunoaşterea demnităţii inerente tuturor membrilor familiilor umane şi a drepturilor lor egale şi inalienabile." Acesta este fundamentul libertăţii, al dreptăţii şi al păcii în lume.

Raţiunile acestui document, regăsite în întreaga filosofie a dreptului natural, aşează, pe primul plan, omul, iar statul şi societatea sunt existenţe subsidiare care îşi găsesc legitimitatea numai în măsura în care garantează pentru om realizarea fiinţei sale raţional – naturale. Unii autori consideră că Declaraţia Universală a Drepturilor Omului are prin aceasta un caracter individualist, datorită rolului redus acordat societăţii faţă de persoana umană. În opinia noastră, acest instrument internaţional exprimă din plin sociabilitatea omului, dar ca *persoană spirituală şi liberă* prin care se determină însăşi configuraţia statului şi societăţii. Spunea în acest sens Părintele prof. dr. Dumitru Stăniloae că „nu omul este pentru natură, ci natura este pentru om". Este deosebit de interesant formularea din art. 29 alin. 1 din acest important document potrivit căruia „*individul are îndatoriri numai faţă de comunitatea în care este posibilă dezvoltarea liberă şi deplină a personalităţii sale*. Aceste modeste consideraţii vor a se constitui ca un început pentru o pledoarie mai amplă în ceea ce priveşte originea, sensurile şi finalitatea naturală a legii pozitive, care în sens pragmatic ar însemna recurgerea la valorile raţional-morale ale dreptului natural; în primul rând, principiul egalităţii, al identităţii şi al demnităţii fiinţei umane în raport cu orice act de justiţie, valori atât de puţin consacrate şi dezvoltate în diferitele forme normative ale pozitivismului juridic, actual, civil sau penal. Nu dorim să insistăm asupra acestui aspect, dar remarcăm că actualele Coduri penale, instrumente juridice extrem de importante pentru libertatea omului, nu cuprind aproape nimic din ceea ce înseamnează valorile eterne, atemporale, exprimate de teoria dreptului natural.

Note:

[1]A se vedea pentru dezvoltări *Istoria Filosofiei moderne. Perioada contemporană*, Vol. III, Bucureşti, 1938, pp.158-159.

[2]A se vedea pentru dezvoltări, Nicolae Popa, Ion Dogaru, Gheorghe Dănişor, Dan Claudiu Dănişor, *Filosofia Dreptului. Marile Curente*, Editura All Beck, Bucureşti, 2002, p.103; *Istoria Filozofiei Moderne*, pp.162-165.

[3]Hugo Grotius, *Despre Dreptul Războiului şi al Păcii*, Editura Ştiinţifică Bucureşti, 1968, p.84.

[4]Nicolae Popa, ş.a, *op.cit.*, pp.108-114.

[5]Montesquieu, *Despre Spiritul Legilor*, Editura Ştiinţifică Bucureşti, 1964, p.11.

[6]*Ibidem*, p.17.

[7]*Ibidem*, p.203.

[8]A se vedea pentru dezvoltări Marius Andreescu, *Principiul Proporţionalităţii în Dreptul Constituţional*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, pp. 22-23.

[9]Georgio del Vecchio, Justiţia, Editura Cartea Românească Bucureşti, 1936, p. 64.

[10]*Ibidem*, p. 33.

[11]Pentru dezvoltări a se vedea Mircea Djuvara, *Teoria Generală a Dreptului., Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv*, Editura All Beck, Bucureşti 1998, p. 268; Marius Andreescu, *op. cit.*, p. 31.

[12]Pentru dezvoltări a se vedea Frederic Sudre, *Drept European ş Internaţional al Drepturilor Omului*, Editura Polirom, Bucureşti, 2006, pp.45-49.

Orașul natal Pitești pe timpul vieții mareșalului Ion/Ioan Antonescu (1882-1946)

prof. univ. dr. Petre POPA

Abstract: The author, Petre Popa, a university teacher from Piteşti, describes in his article a few details concerning the evolution of the city of Pitești during the life of the Romanian general and ruler of the country during the Second World War, Ion/Ioan Antonescu. He was born in 1882 in Pitești and in his entire life he never neglected his place of birth. This study creates a very interesting parallel between the life of Ion/Ioan Antonescu and the evolution of his place of origin.

Key words: Ion/Ioan Antonescu, Pitești, World Wars, memory and history

Afirmarea personalităţilor originare din anumite locuri ancestrale şi denumirea aşezărilor natale se interferează, necondiţionat, milenar. Bunăoară, respectând cronologia acceptată universalist, atunci când, în antichitate, logografii eleni îl nominalizau pe cărturarul Hecateu (c.540 – 470 î. Hr.), aminteau, obligatoriu, polisul grec Milet, developând, prin urmare, obârşia personalităţii cunoscute[1]. Devenind frecventă, practica s-a extins pe timpul secolelor feudalităţii clasice, blazonul nobiliar, uneori dinastic, asociindu-se arealului naşterii, aşa cun este cazul cruciatului Jean Joinville (1224 – 1317), din Heute-Marne, arondismentul Wassy, consilier al regelui francez Ludovic IX cel Sfânt (1226 – 1270)[2]. Probatoriu, apartenenţa la o geografie bine definită sporeşte după unificarea statală, formarea naţiunilor moderne, constituirea şi extinderea sistemului colonial. Din atare unghi de vedere, arhetip rămâne simbioza, până la identificare, dintre orăşelul Ajaccio (Corsica) şi Napoleon Bonaparte (1769 -1821), ajuns împărat al Franţei (1804 – 1814/1815)[3]. Aşadar, pentru perioada invocată, personalităţi marcante, ori simpli cetăţeni, continuă să folosească, manierist, pseudonime sau cognomene, interferând antecesori, toponimii, genealogii, stări sufleteşti, evenimente, calităţi fizice. Din spaţiul autohton, redăm două exemple, acceptate european. Astfel, renumitul agronom moldovean, format sub egida şcolii franceze, primul nostru şanpanist, revoluţionar în Bucureşti (1848), expert otoman (1849-1857), înalt funcţionar al principelui Alexandru Ioan Cuza (1820- 1873), a preferat alcătuirea unui nume compus, respectiv Ion Ionescu de la Brad (1818-1891), sat ce rezonează, distinct, etape ale afirmării şi veşniciei sale[4]. Totodată, literatura profilului vorbeşte, pasager, despre marele proprietar funciar, publicist, colecţionar şi critic de artă, Alexandru C. Bogdan - Piteşti (1870-1922), care a păstrat atare adagiu inclusiv pe timpul călătoriilor externe[5].

Contemporan, obligativitatea numelor de familie şi prenumelor este reglementată prin coduri civile, adoptate în marea majoritate a ţărilor lumii, decizii revizuite, fundamental, după 11 septembrie 2001, când Statele Unite ale Americii suportau atacuri teroriste fără precedent. De atunci, istoriografic, omenirea parcurge ceea ce teoreticienii numesc, pragmatic şi convenţional, *actualitatea,* ori *ultracontemporaneitatea*. Contextul impune, pe fundalul libertăţii circulaţiei persoanelor, dar şi al comiterii unor acte virulente nihiliste, respectarea anumitor reguli internaţionale, care favorizează, clasic ori virtual, indentificări colective sau individuale, dinimuându-se, astfel, gradul de periculozitate terestră, navală, aeriană. Evaluând titlul acestui eseu, documentele oficiale nu relevă, cu privire la Ion/Ioan Antonescu, indicii complementare nominalizării cunoscute, deşi, adăugarea cuvintelor Piteşti sau Argeş putea deveni un adevărat simbol istoric. Obişnuită este, prin urmare, folosirea prenumelui Ion, cu toate că actele materiale din 1882, îl grafiază Ioan. Reproducem arhivistic: *„ No. 133 Iunie 3. Din anulu una mie optsute optzeci şi doi luna Iunie ziua trei orele unu după amiazei. Act de naştere alui Ioan, de secsu bărbătescu, născutu eri la orele două ziua în oraşulu Piteşti la locuinţa părinţilor săi cu No (2) din strada Zmeuri. Coloaria Neagră, fiu D lui Locotinent Ion Antonescu, de ani două zeci şi nouă, de religiune ortodoxă română, de profesiune militar domiciliat în acest oraşu şi al soţii acestuia Chiriachiţa de ani două zeci şi unu după declaraţia făcută de tatăl care neau înfăţişat copilu. I martore Locotinent G. Chicosu de ani 29, militaru, al II martore Ghiţă Dobrian de ani 49 proprietar domiciliaţi în Piteşti, care au subscris acest act după ce lisa citit înpreună cu noi şi cu Declarantele. Constatat după lege la casa părinţilor de noi Anton Oncescu ajutore de primar delegat cu actele civile din Piteşci. Declarante (semnătura Locot. I.Antonescu); martorii (semnături Locot. G. Chicosu şi G.Dobrian);Officier (semnătura A. Oncescu)”*[6].

În continuare, vom evidenţia, decenal, aspecte definitorii vieţii şi preocupărilor acestei personalităţi, fără inducerea unor conotaţii politice actuale. Riguros prin descendenţă familială, educaţie militară, responsabilitate publică şi morală creştină, Ion/Ioan

Antonescu nu s-a dezis niciodată de locurile natale. Din contră, aşa cum reliefează surse credibile, apartenenţa la acest perimetru îl onora, iar dacă vremurile erau favorabile, contribuţia personală, ori a structurilor comandate, la realizarea anumitor proiecte, specifice oraşului Piteşti, au fost vizibile. Atitudini asemănătoare exprimaseră şi alţi demnitari români, născuţi în reşedinţa Argeşului (secolul XIX), precum Dumitru C. Brătianu (1818-1892), Ion C. Brătianu (1821-1891), Armand Călinescu (1893-1939)[7]. Panoplia urbană, suprapusă ascensiunii şi diminuării rolului jucat de Ion/Ioan

Antonescu, în realitatea românească, este configurativă. Spre exemplu, atunci când la 2 iunie 1882 s-a născut viitorul mareşal, în Piteşti exista, după 1 februarie 1877, Regimentul Nr. 4 Dorobanţi Argeş, care participase, glorios, pe câmpurile de luptă ale Războiului Independenţei. Peste ceva timp (1933 -1937), regimentul amintit, integrat Diviziei a 3-a Infanterie, cu sediul în reşedinţa Argeşului, se va afla, prin interconexiune specifică, sub comanda generalului de brigadă, Ion Antonescu, iar la 22 iunie 1941, din *Ordinul Conducătorului Statului,* trecea Prutul, apoi Nistrul (2 august 1941), integrându-se eforturilor specifice *Războiului Sfânt,* pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi Ţinutului Herţa (Frontul de Est)[8].

Cronica urbană notifică, în 1882, totodată, reperele: 11058 de locuitori catagrafiaţi; deschiderea Şcolii de Meserii, astăzi Colegiul Tehnic Armand Călinescu; înfiinţarea Filialei Argeş a Societăţii Carpaţi, având ca obiectiv diversificarea preocupărilor pentru unirea tuturor românilor; stabilirea sediului Circumscripţiei Şcolare a judeţelor Argeş şi Vâlcea la Piteşti, revizor ministerial, tânărul dramaturg, Ion Luca Caragiale (1852-1912); legalizarea Societăţii Cooperative a Meseriaşilor Români din localitate[9]. În 1892, elevul Ion/Ioan Antonescu avea zece ani. Oraşul Piteşti contabiliza, prin comparaţie cu etapa precedentă, câteva realizări notabile: trei şcoli primare pentru băieţi; trei şcoli primare pentru fete; stabilirea traseului căii ferate spre Curtea de Argeş (artera Piteşti - Bucureşti se inaugurase în 1872); permanentizarea programelor Filialei Ligii Culturale din România; redimensionarea, distinctă, a Bateriei Pompierilor, detaşată de artilerie, prin **Ordinul General Nr. 3149;** înfiinţarea Spitalului Civil, având 15 paturi (**Decizia Consiliului Comunal**, din 1 aprilie 1892)[10]. Peste un alt deceniu, în 1902, Ion/Ioan Antonescu împlinea, aşadar, douăzeci de ani! Urmase şcolile militare, consemnate biografic, iar instituţiile specializate vor contribui, decisiv, la pregătirea superioară a tânărului ofiţer. Aflat, periodic, pe locurile natale, l-au interesat, desigur, noutăţile urbane. Oraşul aborda secolul XX cu: 15 669 de locuitori; nouă fabrici (180 CP, 129 de lucrători permanenţi, 555 000 de lei valoarea maşinilor inventariate); 245 de mici ateliere (850 de lucrători); un edificiu reprezentativ pentru Prefectura Argeş (arhitect, Dumitru Maimarolu); grădină publică, în zona centrală, amenajată prin demolarea Schitului Buliga (ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Naţionale, Tache/Dumitru Ionescu); bulevard axial (care unea gara Piteşti Sud cu perimetrul central)[11]. Apoi, la treizeci de ani (1912) era deja locotenent (1911), iar gradul de căpitan îl primea în 1913, pe timpul campaniilor balcanice. Revenind câteva zile acasă, Ion/Ioan Antonescu s-a bucurat, cu toată certitudinea, pentru existenţa, la Piteşti, a Monumentului Independenţei, dedicat eroilor din 1877-1878, terminat în 1907, iniţiativa aparţinând Societăţii Veteranilor de Război *Coroana de Oţel Grade Inferioare* (1906). Avea posibilitatea să vizioneze pelicule ce rulau pe ecranele cinematografelor Cino, Oituz, Secărescu, ori să se pronunţe asupra **Memoriului privind sistematizarea reşedinţei Argeşului** (10 decembrie 1910), autor, inginerul Heinrich W. Schmidt, document transmis Consiliului Tehnic Superior Bucureşti (28 ianuarie 1911)[12].

Familia Ion şi Chiriachiţa Antonescu s-a aflat, fără îndoială, printre donatorii care subscriau,

financiar, pentru introducerea iluminatului electric, noutate decisă de forul administrativ local (28 aprilie 1911), după modelul altor oraşe provinciale[13], şi construirea Teatrului Comunal, finalizat în 1914, numit acum *Alexandru Davila*[14]. Special, anul 1912, evocat mai sus adăuga istoriei urbane din Piteşti, câteva direcţionări favorabile: primul pod din beton armat peste râul Doamnei; înfiinţarea Societăţii Anonime de Electricitate; inaugurarea clădirilor *Banca Populară şi Banca Trivalea;* diversificarea preocupărilor Filialei Ligii Culturale, dedicate unirii Transilvaniei cu Vechiul Regat; demonstraţia împotriva războaielor balcanice (7 octombrie 1912), desfăşurată concomitent cu acţiunile din alte 16 oraşe ale României[15]. Tot atunci, Recesământul general, datat, 19 decembrie 1912, preciza, pentru Piteşti: 519 ha suprafaţă; 2 552 de clădiri; 30 de fabrici şi ateliere mai mari; trei cinematografe; un teatru în construcţie; 19 722 de locuitori stabili[16].

Aplicând criteriul ritmicităţii decenale, stabilit aprioric, precizăm faptul că, în 1922, Ion/Ioan Antonescu a sărbătorit patruzeci de ani. Era, practic, un bilanţ al maturizării militare! Participarea României la Primul Război Mondial (1916 – 1918) îl propulsase, după cum s-a scris deseori, pe traiectorii concludente. Bunăoară, la 1 noiembrie 1916, primeşte gradul de maior, iar peste câteva luni (1 septembrie 1917), ajunge locotenent-colonel[17]. Decident în mai multe evenimente specifice acestei conflagraţii, era îngrijorat pentru bombardarea oraşului Piteşti de către avioane germane (9 noiembrie 1916); ocuparea, fără rezistenţă, a localităţii, prin ofensiva trupelor Puterilor Centrale (16 noiembrie 1916); refugiul unor concetăţeni spre zonele de peste Milcov[18]. Strategia, fixată ulterior, contopea şi ideile sale, unele convergente aşezării natale: retragerea unităţilor militare din perimetrul Argeş-Muscel, în Moldova; participarea acestora la bătălia de la Mărăşti (24 iulie– 1 august 1917), victorie obţinută sub comanda generalului Alexandru Averescu (1859-1938), devenit apoi mareşal; relocarea Regimentului Nr. 4 Dorobanţi Argeş dincolo de Prut, în Basarabia (24 februarie – 24 aprilie/ 7 mai 1918), pentru asigurarea ordinii pe timpul adoptării Hotărârii Sfatului Ţării, privind unirea cu Statul Român (27 martie/9 aprilie 1918); aprobarea actului final, emis de Congresul General din Bucovina, care consemna Decizia Consiliului Naţional Român**,** referitoare la unirea cu Vechiul Regat (15/28 noiembrie 1918); susţinerea amplelor acţiuni favorabile organizării şi succesului, în Transilvania, a Marii Adunări plebiscitare unioniste de la Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918)[19]. Istoria oraşului Piteşti suprapune anului 1922, intrinsec, câteva momente apreciate, nemijlocit, de Ion/Ioan Antonescu, onorat, din aprilie 1920, cu gradul de colonel[20]. Prevalează: sfinţirea cimitirului eroilor căzuţi la datorie pe timpul Primului Război Mondial (9 iunie 1920)[21]; aşezarea pietrei fundamentale a clădirii Şcolii Normale de Învăţători, aflate pe terenul oferit, ministerial, prin Ordinul Nr. 4212 din 1 martie 1922 (25 hectare), astăzi, campusul universitar *Gheorghe Doja* [22]; inaugurarea Complexului comercial *Hala Mare* (22 mai)[23]; deplasarea unor subunităţi, din Garnizoana Piteşti, cu drapele de luptă, la Alba Iulia, pentru festivităţile încoronării regelui Ferdinand şi a reginei Maria ca monarhi ai României Mari (15 octombrie 1922)[24].

La 2 iunie 1932, Ion/Ioan Antonescu a celebrat cincizeci de ani, vârstă propice deciziilor cardinale oricărei personalităţi. Cu puţin timp înainte (10 mai 1931), ofiţerului superior, născut, aşadar, în Piteşti, i se acordase, prin decret regal, gradul de general de brigadă. Retrospectiv, deceniul 1922-1932 se dovedise benefic: ataşat militar al României la Paris (1923 – 1924) şi Londra (1924-1926); implicare în multiple activităţi guvernamentale interne; adoptarea unor decizii cu aplicabilitate pe termen lung[25]. Din Piteşti, parveneau veşti originale: concertele compozitorului şi dirijorului George Enescu (20 februarie, respectiv 29 noiembrie 1932); protocolul militar în cinstea principelului Japoniei, Naru Hika Kito, staţia de cale ferată Sud (2 aprilie 1924); consemnarea localităţii în **Dictionnaires Encyclopédiques Généraux** (Paris, 1 august 1925), având 20 000 de locuitori; iaugurarea *Porţii eroilor* (26 septembrie 1926); depunerea jurământului de credinţă al unităţilor militare faţă de regele Carol II (8 iunie 1930)[26].

Următorul deceniu (1932-1942), la finalul căruia Ion/Ioan Antonescu va marca solemnitatea celor şaizeci de ani, a fost o etapă specială în viaţa şi preocupările demnitarului. Consemnăm, distinct, calitatea de comandant al Diviziei a 3-a Infanterie Piteşti (15 august 1933 – 1 noiembrie 1937) exercitată, temporar, concomitent cu funcţia de Şef al Marelui Stat Major (1 decembrie 1933 - 11 decembrie 1934)[27]. Prezenţa cotidiană în reşedinţa Argeşului, timp de cinci ani (1933- 1937), i-a conferit posibilitatea generalului de brigadă, Ion/Ioan Antonescu, să revină, aşadar, acasă. Aici, unde văzuse lumina zilei (2 iunie 1882), evocând amintiri, împreună cu generaţii din care făcea parte, a constatat, în mod direct potenţialul economic al urbei; realizările administraţiei; sporurile şi structura demografică; nivelul pregătirii militarilor marii unităţi; configuraţia sistemului şcolar, religios, cultural; spectrul politic zonal. Sediul Comandamentului Diviziei se afla pe platoul Regimentului 6 Artilerie Piteşti, îndeplinind şi responsabilităţile Garnizoanei Militare din reşedinţa

Argeşului (strada Trivale). Intrau în subordine Regimentul Nr. 4 Dorobanţi, Regimentul 6 Artilerie, Regimentul 1 Vânători *Principele Ferdinand,* Escadronul Regimentului Călăraşi, Compania de Jandarmi; Cercul de Recrutare, Manutanţa, Comenduirea Pieţii, Cercul Militar, Compania de Pompieri. Primul colaborator al generalului era considerat comandamentul Brigăzii a 3-a, cu sediul la Regimentul Nr. 4 Dorobanţi[28]. Participarea generalului la viaţa *Comunei* este notorie. Aşa, de exemplu, pe timpul cât a comandat divizia amintită, din iniţiativa sa şi a ofiţerilor Regimentului 1 Vânători se realizează Ştrandul *Negru Vodă* (vara anului 1936)[29]. Concludentă este scrisoarea adresată Primăriei Piteşti (26 iunie 1936), prin care, Divizia a 3-a se oferă, sub comanda generalului Ion/Ioan Antonescu, să contribuie, efectiv, la amenajarea, în Zăvoi, a unui stadion, precum şi a dotărilor adecvate pentru canotaj, patinaj, tras cu arcul.

Reproducem, arhivistic, acest document : *„No.3631.1936 luna Ionie ziua 26. Divizia a 3-a către Primăria Oraşului Piteşti. Am onoare a vă face cunoscut că în baza Regulamentului Legal pentru Pregătirea Premilitară, publicat în Monitorul Oficial no. 32 din 7.11.1935, Garnizoana Piteşti a luat, în anul 1935, iniţiativa organizării unui stadion care să dea putinţă atât tineretului cât şi populaţiunii de toate vârstele şi de toate clasele să practice higiena şi sporturile în aer liber. În acest scop, s-a propus Zăvoiul de pe malul Argeşului, unde cu ajutorul Primăriei Piteşti s-au realizat, într-o campanie de lucru, numeroase amenajări şi lucrări, care s-au pus la dispoziţia publicului şi unde, cu o intrare minimă, a putut găsi parte din elementele unei bune recreaţiuni şi sport. Planul de organizare al acestui stadion este însă departe de a fi realizat şi deci necesită încă una sau două campanii de lucru, la care trebuie să contribuie atât armata cu munca, cât şi Comuna cu capitalul necesar. Lucrările importante ce trebuiesc executate în campania acestui an sunt: stadionul, al cărui plan este făcut şi pentru amenajarea căruia O.N.E.F.* (Oficiul naţional de Educaţie Fizică, înfiinţat la 17 iunie 1923, n.a.) *a dat toate instrucţuinile necesare, pe teren; locul de tir; lacul pentru canotaj şi patinaj. Pentru realizarea acestor lucrări, este nevoie de o bună administrare a sumelor realizate ca venit din intrările ce se vor plăti zilnic de public şi din serbările ce se vor organiza pe acest stadion, sume ce se vor întrebuinţa în întregime la lucrările ce trebuiesc executate. În acest scop, propun ca şi pentru anul acesta, administrarea stadionului să se facă tot de armată, ca în anul trecut, pentru a se putea continua cu profit la realizarea planului propus, utilizând atât capitalul recuperat de la ştrand şi serbări pe timpul sezonului, cât şi sumele prevăzute de Comună în buget, punând la dispoziţie mâna de lucru necesară şi conducerea lucrărilor. În ceiace priveşte executarea tehnică a lucrărilor la stadion, Primăria este rugată a ne pune la dispoziţie personalul tehnic necesar, care lipseşte armatei. După terminarea lucrărilor, Garnizoana, mulţumită că şi-a făcut datoria către populaţie şi tineretul premilitar, le va preda Comunei, fără a revendica vreun merit şi fără a avea vreo pretenţiune la conducere şi la venituri. Comandantul Diviziei a 3-a, general I. Antonescu”*[30]. Documentul este ştampilat şi semnat olograf.

Participarea militarilor acestei divizii, la realizarea obiectivelor sportive, din actualul parc *Argeş*, s-a luat în calcul anterior, aşa cum precizează Jurnalul Primăriei Piteşti (15 mai 1935), unde punctul 4 consemna: *„Se va obţine concursul hotărât de către Divizia a 3-a de Infanterie Piteşti prin domnul general I. Antonescu”*[31]. Viitorul mareşal şi subordonaţii săi au contribuit, de asemenea, la trasarea şi amenajarea primului tronson din artera stradală spre terasa superioară a oraşului, numită, postbelic, *19 Noiembrie*, apoi *Bulevardul Eroilor*. Monografic, sunt acţiuni favorizante sporirii gradului de urbanizare a reşedinţei Argeşului. Pe timpul conducerii Garnizoanei Piteşti (15 august 1933 – 1 noiembrie 1937), Ion / Ioan Antonescu va conlucra cu primarii Spiridon Emanoil, Constantin I. Rătescu, Cornel Zamfirescu, Romulus Teodorescu, Ion Naumescu, listaţi, succesiv, ori alfabetic, în volume specializate[32]. Ulterior acestei etape, deceniul 1932 – 1942 a presupus, pentru Ion/Ioan Antonescu, o ascensiune spectaculoasă: avansarea la gradul de general de divizie (25 decembrie 1937); încredinţarea conducerii statului şi a preşedinţiei Consiliului de Miniştri (6 septembrie 1940); primirea gradului imediat următor, general de corp de armată (16 septembrie 1940); asumarea responsabilităţii emiterii ordinului adresat unităţilor militare autohtone, aflate, deja, în puncte strategice bine definite, privind trecerea Prutului; România atacând, astfel, alături de trupe germane, Uniunea Sovietică (duminică, 22 iunie 1941); învestirea cu titlu de mareşal al României, prin **Înaltul Decret** al regelui Mihai I (21 august 1941)[33]. Cu toate acestea, sentimentele sale faţă de Garnizoana Piteşti şi Divizia a 3-a Infanterie au rămas intacte, fiind exprimate, deseori, public. Reevaluăm, în atare sens, conţinutul **Ordinului de zi Nr.1,** din 16 iulie 1941, când, noul comandant al marii unităţi argeşene, generalul Ilie Şteflea, le adresa ostaşilor săi, următoarele cuvinte: *„ Domnul general Antonescu, Conducătorul Statului, a hotărât ca şi trupa din fosta Domniei Sale Divizie să ia parte*

la Războiul Sfânt pentru dezrobirea Basarabiei şi Bucovinei. Am fost lăsaţi să apărăm Capitala Ţării, iar acum când pericolul unui atac în forţă asupra Bucureştiului a fost înlăturat, domnul general Antonescu ne-a făcut cinstea de a ne trimite în primele linii de luptă. Să-i fim deci recunoscători pentru această deosebită cinste şi să ne arătăm vrednici de ea, prin faptele de arme ce le vom săvârşi în luptele cu inamicul cotropitor... Aveţi o nestrămutată încredere în conducătorul tuturor românilor, domnul general Antonescu, care prin muncă fără odihnă, dragoste de popor şi chibzuit a luat conducerea Ţării, s-a scris în istoria neamului ca trimisul dumnezeirii şi pentru a salva naţia de la prăbuşire şi a-i reda drepturile şi onoarea ce i se cuvine...”[34]. Textul degajă imperativele momentului, cerinţa îndeplinirii misiunii, prelungită, atunci, până la 28 octombrie 1941.

Ultima parte a vieţii şi a demersurilor mareşalului Ion/Ioan Antonescu suprapun etapa 2 iunie 1942–1 iunie 1946. La numai câteva zile de la consemnarea celor şaizeci de ani (1882 – 1942), conducătorul statului român primeşte declaraţia de război a Statelor Unite ale Americii (6 iunie 1942)[35], iar ofensiva armatei noastre, în adâncimea teritoriilor răsăritene, dincolo de Nistru, până spre fluviile Volga şi Don, cunoaşte momente dramatice. Strategic, pregăteşte apărarea teritoriului naţional, deoarece înaintarea Armatei Roşii, comandată de la Moscova, era o realitate cu urmări previzibile. Inspecţiile pe Frontul de Est (1943 – 1944) l-au determinat să recheme, în dispozitiv, Divizia a 3-a Infanterie Piteşti, pentru apărarea Moldovei (1 aprilie – 22 august 1944), despre care va aprecia (4 mai 1944) : *„...S-a luptat aşa de bine în zilele de 26 – 29 aprilie 1944”*[36]. Eşecul campaniei militare pe Frontul de Est (1941 – 1944) şi continuarea alianţei cu Germania nazistă au precipitat evenimentele, care au devenit total nefavorabile mareşalului Ion/Ioan Antonescu. Ca dovadă, arestarea în Palatul Regal din Capitală (23 august 1944); custodia şi cercetarea sa pe teritoriul Federaţiei Ruse; intentarea **Procesului Marii Trădări Naţionale** (Bucureşti, 7–18 mai 1946), condamnarea la moarte, etichetat fiind criminal de război, sentinţa fiind pronunţată de Tribunalul Poporului; apoi execuţia fostului Conducător al Statului Român (1 iunie 1946), au impresionat mulţi cetăţeni ai reşedinţei Argeşului [37]. Cu deosebire, diverşi participanţi la operaţiunile militare coordonate personal de Ion/Ioan Antonescu vor exprima, tacit ori vocal, pe fundalul situaţiei politice interne, schimbate radical comparativ cu perioada interbelică, surprinderea lor faţă de această *dinamică* naţională, convergentă celei continentale şi mondiale.

În anii evocaţi mai sus (1942 – 1946), reprezentând ultima perioadă din viaţa mareşalului Ion/Ioan Antonescu, oraşul Piteşti, asemănător celorlalte aşezări urbane autohtone, a contribuit, nemijlocit, prin potenţialul militar, economic, cetăţenesc, la eforturile de război şi la iniţiativa refacerii statului român. Astfel, în 1942 -1943, ofiţeri şi soldaţi din Piteşti, regăsiţi în diverse structuri operative, participă la ofensiva de pe Frontul de Est, dincolo de Nistru ajungând pe aliniamentele de adâncime ale dispozitivelor Uniunii Sovietice (4 septembrie 1942-2 februarie 1943). Apoi, timp de câteva luni, până la 23 august 1944, alte contingente s-au repliat pentru apărarea teritoriului naţional. Dar, aşa cum s-a precizat anterior, după victoriile Aliaţilor contra Axei, inclusiv unităţile militare din Piteşti sunt trimise pe Frontul de Vest (23 august 1944-9 mai 1945), luptând, atunci, împreună cu foştii duşmani (Armata Roşie), împotriva foştilor camarazi (trupele germane).

Supravieţuitorii timpurilor, din reşedinţa Argeşului, rememorează, acum, ultimele ordine emise de mareşalul Ion/Ion Antonescu, dar şi primele dispoziţii transmise din partea noilor guverne, conduse, succesiv, de generalul Constantin Sănătescu (august-decembrie 1944), generalul Nicolae Rădescu (decembrie 1944-februarie 1945), juristul Petru Groza (martie 1945-iunie 1952)[38]. Documentar, opera bibliofilă, intitulată sugestiv, ***Argeş. Cartea eroilor*** (1984), nominalizează 81 de militari originari din Piteşti, căzuţi la datorie pe timpul celui de Al Doilea Război Mondial (1941 – 1945), eveniment traversat, sub maniere contradictorii, de Ion/Ioan Antonescu[39]. Concomitent cu asemenea detalii, oficialităţile din Piteşti gestionează numeroase evenimente şi fenomene locale, convergente anilor 1942 – 1946, dintre care, selectiv, amintim: înfiinţarea unui spital de campanie în spaţiile Liceului Comercial *Vintilă I.C. Brătianu* (1942), organizarea primelor economate (4 martie 1942); adoptarea sistemului de aprovizionare familială prin cartele (martie 1942), menţinut până la 28 decembrie 1954; tatonarea spaţiului aerian *Valea Argeşului,* prin raidul americanilor (120 de avioane), participante la Operaţiunea *Tidal Wave,* consemnată pe *Harta spaţiului balcanic* (1 august 1943); aplicarea prevederilor comunicatului cu privire la ieşirea României din războiul împotriva Uniunii Sovietice, întoarcerea armelor contra Germaniei, înlăturarea guvernului, arestarea mareşalului Ion Antonescu (23 august 1944); primirea detaşamentelor avansate ale trupelor aflate în ofensivă (31 august 1944); instalarea Comandamentului Militar Sovietic (1 octombrie 1944); plecarea pe Frontul Antihitlerist a Regimentului 6 Artilerie Piteşti (5 octombrie 1944);

convocarea Consiliului Judeţean Argeş al Frontului Naţional Democrat (23 octombrie 1944); recepţionarea comunicatului oficial, referitor la victoria aliaţilor împotriva Germaniei (9 mai 1945); dislocarea, la Piteşti, a Diviziei *Horia, Cloşca şi Crişan* (22 august 1945); celebrarea celor cinci ani de domnie a regelui Mihai I (6 septembrie 1945); înfiinţarea Comitetului Orăşenesc pentru aplicarea prevederilor **Convenţiei de Armistiţiu** (20 noiembrie 1945); căderile abundente de zăpadă şi virulenţa zilelor geroase (10-15 decembrie 1945); evocarea eroilor din iniţiativa Regimentului 4 Infanterie, deplasat inclusiv la Cimitirul Evreiesc din localitate (30 mai 1946)[40]. Pe timpul acestor direcţionări urbane, primarii oraşului Piteşti au fost: locotenent-colonel Dan Constantinescu (1942 – 1943); locotenent-colonel Emil Poruţiu (1943- 1944); profesorul Ion Steriopol (1944); colonelul în rezervă Constantin Athanasiu (1944 -1945); muncitorul Petre Năstăsescu (1945 – 1946)[41]. Aşadar, timpurile suprapuse numelui şi faptelor ofiţerului superior de carieră Ion/Ioan Antonescu au îmbrăcat de-a lungul celor 64 de ani cât a trăit nuanţele alb sau negru! Indiferent, însă, de ipostazele traversate, rămâne fiul aşezării urbane Piteşti, una dintre personalităţile cunoscute ale Argeşului. Fundamentalist, oamenii locurilor nu l-au renegat niciodată!

Note:

1Claude Auge, *Dictionnaires excyclopédiques généraux*, Libraire *Larousse*, Paris, 1925, p. 1433.

2Petre Popa, *Istoriografie universală premodernă. De la textele piramidelor antice la memoriile lui Cristofor Columb,* Editura Tipnaste, Piteşti, 2001, p. 165.

3Pieter Geyl, ***Napoleon pro şi contra,*** Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 533.

4Petre Popa, Ion Ionescu de la Brad. Enciclopedist român, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000, *passim.*

5*Enciclopedia Argeşului şi Muscelului, I (A-C)*, Biblioteca Judeţeană Dinicu Golescu Argeş, Piteşti, 2008 (variantă electonică).

6Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, Colecţia de Stare Civilă, Registrul 38 (1880 – 1882), document preluat din Teodor Mavrodin, *Mareşalul Antonescu întemniţat la Moscova,* Editura *Carminis*, Piteşti, 1998.

7Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Piteşti,* Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1988, pp. 131, 225.

8Cornel Carp, Petrişor Florea, Vasilica Manea, Cornel Ţucă (coord.), *Istoricul Regimentului 4 Dorobanţi Argeş* (1877-1946), Editura Pământul, Piteşti, 2008, pp.10, 13-25, 85-98.

9Petre Popa (în colaborare), *Piteşti 600. Memento. Istorie. Economie. Cultură. Urbanism,* Tipografia Argeş, Piteşti, 1983, p. 54.

10Petre Popa (în colaborare), *Piteşti 620. Memento. Istorie. Economie. Cultură. Urbanism***,** Ediţia a II-a, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, pp. 90 – 91.

11Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Piteşti,* Editura Pământul, Piteşti, 1966, pp. 149, 152, 157.

12*Ibidem*, pp. 163 – 166.

13Constantin Florea, *Întreprinderea de Reţele Electrice Piteşti***,** Tipografia Argeş, Piteşti, 1972, pp. 9-16.

14Dumitru Căpitanu, *Teatrul Alexandru Davila Piteşti. Douăzeci de ani de activitate,* Întreprinderea Poligrafică 13 Decembrie *1918*, Bucureşti, 1969, p. 11.

15Petre Popa (în colaborare), *Piteşti 620. Memento.....*, pp. 108-111.

16Christian Staicovici, Petre Iconomu, *Statistica anuală a României, II, 1912***,** Bucureşti, 1913, p. 3.

17Josif Constantin Drăgan (coordonator**)**, *Antonescu. Mareşalul României şi răsboaiele de reîntregire,* Centrul de Cercetări Istorice Veneţia (Italia), Fundaţia Europeană Drăgan, Combinatul Poligrafic, Bucureşti, 1991, p. 564.

18Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Piteşti,* Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1988, p. 179.

19Cornel Carp ş.a., *op.cit.*, p. 35-76.

20Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.*, p.565.

21Silvia Popescu, Marin Drăguşin, Silviu Buburuzan, *Tărâmul tăcerii. Cimitirul Stântul Gheorghe din Piteşti,* Editura Dosoftei, Iaşi, 2008, p. 224.

22Ion M. Dinu, *Monografia Şcolii Normale şi a Liceului Alexandru Odobescu Piteşti. 1919 - 1969,* Tipografia Argeş, Piteşti, 1969, p.16.

23Petre Popa (în colaborare), *Piteşti 620. Memento...,* p.126 şi următoarele.

24Cornel Carp ş.a., *op. cit.*.,p. 79.

25Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.*, p. 566.

26Cornel Carp ş.a., *op.cit.*, p. 231.

27Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.***,** pp. 566-568.

28Vlad Furtună, *Anuarul general al oraşului Piteşti şi judeţului Argeş,* Tipografia Liga Poporului, Piteşti, 1936, p. 22.

29*Ibidem*, p. 34.

30Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Primăria Oraşului Piteşti, dosar 100/1936, text reprodus după Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Piteşti,* Editura Pământul, Piteşti, 1996, pp.182-183; Constantin C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, p. 327.

31 *Piteşti. Mărturii documentare, I (1388 – 1944*), Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1988, p. 373.

32Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Piteşti,* Editura Pământul, Piteşti, 1966, p. 215; *Enciclopedia Argeşului şi Muscelului, I – IV,* Piteşti, 2008-2014 (variantă electronică).

33Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.*, pp. 568-569.

34Cornel Carp ş.a., *op.cit.*, p. 85.

35Constantin C. Giurescu (coord.), op. cit., p. 375.

36Cornel Carp ş.a., *op cit.*,p. 105.

37Constantin C.Giurescu (coord.), *op. cit.,* pp. 380, 392.

38Ibidem, p. 466.

39Argeş. Cartea eroilor (iniţiator şi coordonator, Petre Popa), Tipografia *Argeş*, Piteşti, 1984, paginile consacrate localităţii Piteşti.

40Petre Popa (în colaborare), *Piteşti 620. Memento...,* pp. 151-164 (selectiv).

41Teodor Mavrodin, *op.cit,* pp. 380,392.

Tratatul ruso-turc din decembrie 1921 și statutul Basarabiei

prof.univ.dr.ing. Ilie POPA,
Fundația Culturală MEMORIA – filiala Argeș

Abstract: The work brings the reader's attention the Russo-Turkish Treaty from 12th December 1921 between the Government of the Socialist Federative Soviet Russia and the Government of the National Assembly of Turkey by which the two countries declare all previous treaties concluded between former Tzarist and Ottoman empires LEGAL NULL, and as a natural including consequence, the Russo-Turkish Peace Treaty of Bucharest from May 16/28, 1812 by which the Ottoman Empire ceded Tzarist Empire the entire area between the Prut and Dniester (Bessarabia) representing almost half of the Principality of Moldavia at that time. The treaty was found few years ago by Vlad Mischevca, historian from Chisinau, Moldova Republic, on the Russian site www.genocide.ru, being dated and registered as Soviet foreign policy document with the indicative M. 1959. 597-604. Neither historians from Romania nor those from Moldova Republic have yet identified any document to refer to this treaty. Although ended almost 100 years ago, it was not brought to public knowledge and was not invoked ever by the Soviet authorities in relations with Romania and other countries from the Southeast Europe, because through it is granted the right to self-determination and independence to all peoples that had passed from Ottoman rule to the Tsarist rule and the Kremlin did not want this to happen. On the contrary, in 1944 Soviet troops occupied northern Bukovina and Hertza Region, Romanian historical provinces that had never belonged to the Tsarist empire, then they forced Romania, by the Paris Peace Treaties of the 10th February 1947, to supplement war reparations ($ 300,000,000 at the 1938 values), arguing that Romania "had mastered Russian Bessarabia" between 1918 and 1940, ignoring the historical act of 27th March 1918 when the Country's Council as the Parliament of the Moldavian Democratic Republic, independent since 17th February 1918, adopted its union with Romania. In the second part, the paper presents the content of the treaty in Russian and its translation into Romanian.

Anul acesta, la 27 martie, am aniversat 98 de ani de la Unirea Basarabiei (Republica Democratică Moldovenească de atunci) cu patria mamă, România, știut fiind că această parte a principatului istoric Moldova, stat suveran, dar în raporturi de vasalitate față de Imperiul Otoman, fusese ocupat de Imperiul Țarist prin Pacea de la București din 16/28 mai 1812, după intense și îndelungate negocieri (1807-1812) dintre Rusia, Turcia și Franța[1]. Sunt însă unele interpretări care pun în discuție însăși deplina legalitate a acestui act[2], aspect asupra căruia nu dorim să facem comentarii. Dar venim să punem în discuție un alt aspect legat de viziunea noului stat bolșevic al Uniunii Sovietice înființat în 1917 și anume cel referitor la statutul Basarabiei. În ultimii ani, în unele medii academice, culturale și media s-a susținut că ar exista un tratat ruso-turc semnat în anul 1921 de către Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse și Guvernul Adunării Naționale a Turciei, care să vizeze și statutul Basarabiei secolului al XX-lea, veche provincie locuită de români moldoveni. Există oare un astfel de tratat? Și dacă da, nu ar trebui el scos la lumină, prezentat, analizat, interpretat într-un context geopolitic al Europei secolului trecut și cel prezent? Credem că da, iar în rândurile de față încercăm să prezentăm acest tratat de mare importanță pentru Republica Moldova actuală (Basarabia istorică ciuntită), pentru România și pentru unele state din sud-estul Europei în general.

Iată cum a apărut știrea despre existența unui astfel de tratat. La cursurile de vară ale Universității populare *"Nicolae Iorga"* de la Vălenii de Munte, desfășurate în perioada 16 - 21 august 2015, cursuri inițiate de reputatul savant în 1908, un istoric din Chișinău, Vlad Mischevca, a adus în discuție existența și conținutul unui asemenea tratat. În articolulului IV al acestuia, se stipula că: *"Cele două părți contractante, menționând contactul dintre* ***mișcarea națională și de eliberare a popoarelor din Est și lupta oamenilor muncii din Rusia pentru o nouă ordine socială, recunosc implicit dreptul acestor popoare la libertate și independență, precum și dreptul lor de a alege forma de guvernare, în funcție de dorințele lor****"*, iar în articolul VI, părțile contractate **declarau JURIDIC NULE toate tratatele anterioare încheiate între fostele imperii, țarist și otoman și, ca o consecință firească**, spunem noi, **inclusiv Tratatul de Pace Ruso-Turc de la București din 16/28 mai 1812,** prin care Imperiul Otoman ceda Rusiei țariste toată zona dintre Prut și Nistru (Basarabia) ce reprezenta aproape jumătate din Principatul Moldovei de atunci[3]. Au fost discuții aprinse pe această temă și răspunzând la unele întrebări, istoricul Vlad Mischevca a precizat că în urma cercetărilor sale nu a identificat nici o referire la

acest tratat, lucru confirmat şi de ceilalţi istorici prezenţi în sală, care au afirmat că nici ei nu au cunoştinţă despre existenţa lui. Dar, aşa după cum veţi vedea la sfârşitul lucrării de faţă, el este datat şi înregistrat ca document de politică externă sovietică cu indicativul: **M. Anul <u>1959</u>. 597-604**. Ar însemna că există. Istoricul Vlad Mischevca l-a identificat pe un site recent, www.genocide.ru şi l-a prezentat în articolul intitulat ”[4]publicat în revista ”*Limba Română*”, Chişinău, 2014, anul XXIV, nr. 4, articol referitor la summitul de la Vilnnius, din 29 noiembrie 2013, de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Cred că este de la sine înţeles de ce conducătorii sovietici/ruşi, încă de la constituirea URSS şi până în prezent, chiar dacă au avut cunoştinţă de existenţa şi conţinutul tratatului, nu l-au dat publicităţii, l-au ignorat total, susţinând permanent că au drepturi legitime asupra Basarabiei, motiv pentru care au ocupat în 1944 nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa, provincii istorice româneşti care nu aparţinuseră niciodată imperiului ţarist, apoi au impus României, prin Tratatele de Pace de la Paris din 10 februarie 1947, suplimentarea despăgubirilor de război (300.000.000 $, la valorile din 1938), argumentând că România „a stăpânit Basarabia rusească” între 1918-1940 şi ignorând total actul istoric de la 27 martie 1918 prin care Sfatul Ţării, ca parlament al Republicii Democratice Moldoveneşti, independentă din 17 februarie 1918[5], a adoptat hotărârea unirii acesteia cu România: ”*Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră şi vechile graniţe cu Austria* - se arăta în declaraţia oficială de unire -, *ruptă de Rusia acum o sută şi mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi pentru totdeauna se uneşte cu mama sa, România*”[6].

Guvernele interbelice ale României, pentru că de guvernele din perioada dictaturii comuniste nici nu poate fi vorba, nu au invocat niciodată acest tratat pentru a contracara pretenţiile nejustificate ale autorităţilor sovietice asupra Basarabiei. Este de presupus că nu au ştiut de existenţa lui nici oamenii politici şi nici istoricii vremii, aşa cum nici istoricii şi nici politicienii de astăzi nu au cunoştinţă despre el. Dar este bine ştiut că şi în perioada aceea se urmărea activitatea politică internaţională şi totuşi acest tratat nu a fost cunoscut. A avut oare un caracter secret? Se pare că da. Dar acum situaţia este alta. Dacă în arhivele din Rusia este greu, dacă nu imposibil de identificat şi mai ales de consultat, atunci el ar putea fi remarcat şi consultat într-una dintre arhivele sau lucrările referitoare la istoria Turciei din secolul XX. Ar fi de aşteptat ca istoricii, de ce nu şi autorităţile din România şi din Republica Moldova, să intreprindă toate demersurile şi cercetările necesare pentru a identifica originalul, publica în facsimil şi traduce oficial în limba română, pentru a nu mai exista nici un dubiu asupra existenţei lui. Importanţa lui, în istoria ultimului secol şi acţiunile diplomatice actuale ale celor două ţări române, precum şi ale altor state din sud-estul Europei, este incontestabilă. În continuare, se prezintă integral textul original, în limba rusă al tratatului, aşa cum a fost el preluat de istoricul Vlad Mischevca de pe site-ul www.genocide.ru, precum şi traducerea lui în limba română, de importanţă majoră fiind articolele IV şi VI amintite mai sus.

Tratatul ruso-turc din 16 martie 1921

(Original)

<u>СУДЬБОНОСНЫЕ ДОГОВОРА 1813-1997гг.</u>

<u>19. Договор между Россией и Турцией</u>

Москва. 16 марта 1921 г.

Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики и Правитель-ство Великого Национального Собрания Турции, разделяя принципы братства наций и права народов на самоопределение, отмечая существующую между ними солидарность в борьбе против империализма, равно как и тот факт, что всякие трудности, созданные для одного из двух народов, ухудшают положение другого. И всецело воодушевляемые желанием установить между ними постоянные сердечные взаимоотношения и неразрывную дружбу, основанную на взаимных интересах обеих сторон, решили заключить договор о дружбе и братстве и назначили для сего своими уполномоченными:

Правительство Российской Социалистической Федеративной советской Республики:

(Traducere automată, aproximativă)

<u>TRATATE</u>

Moscova. 16 martie 1921

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse şi Guvernul Adunării Naţionale a Turciei, în baza principiilor fraternităţii naţiunilor şi dreptului popoarelor la autodeterminare, observând diferenţele dintre ele de solidaritate în lupta împotriva imperialismului, precum şi faptul că tot felul de dificultăţi create pentru una dintre cele două popoare, agravează situaţia celuilalt şi inspirat în totalitate din dorinţa de a stabili între ele relaţii constante şi cordiale de prietenie bazate pe interesele reciproce ale ambelor părţi, au decis să încheie un tratat de prietenie şi fraternitate şi să numească plenipotenţiari pentru acest lucru:

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse:

Георгия Чичерина, Народного Комиссара по Иностранным Делам и члена Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета, и Джелал-Эддина Коркмасова, члена Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета, и

Правительство Великого Национального Собрания Турции:

Юсуф Кемаль-бея, Народного Комиссара по Народному Хозяйству Великого Национального Собрания Турции, депутата Кастамони в том же Собрании, доктора Риза Нур-бея, Народного Комиссара по Просвещению Великого Национального Собрания Турции, депутата Синопа в том же Собрании и Али Фуад-пашу, Чрезвычайного и Полномочного Посла Великого Национального Собрания Турции, члени от Ангоры в Великом Национальном Собрании, каковые, после обмена полномочиями, найденными в надлежащей и законной форме, согласились о нижеследующем:

Статья I

Каждая из договаривающихся сторон соглашается в принципе не признавать никаких мирных догово-ров или иных международных актов, к принятию которых понуждалась бы силою другая из Догова-ривающихся сторон. Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Респу-блики соглашается не признавать никаких междуна-родных актов, касающихся Турции и не признанных Национальным Правительством Турции, представле-нным ныне ее Великим Национальным Собранием.

Под понятием Турции в настоящем договоре подразумеваются территории, включенные в Национальный Турецкий Пакт от 28 января 1920 (1336) года, выработанный и провозглашенный Оттоманской Палатой Депутатов в Константинополе и сообщенный прессе и всем государствам.

Северо-восточная граница Турции определяется: линией, начинаясь у деревни Сарп, расположенной на Черном море, проходит через гору Хедисмта, линией водораздела горы Шавшет-горы Канны-даг, она следует затем по северной административной границе Ардаганского и Карсского санджаков - по тальвегу рек Арпа-чай и Аракс до устья Нижнего Карасу (подробное описание границы и вопросы к ней относящиеся определены в приложении I (А) и на прилагаемой карте, подписанной обеими Договаривающимися сторонами).

Статья II

Турция соглашается уступить Грузии сюзеренитет над портом Батумом и территорией, лежащей к северу от границы, указанной в статье первой нынешнего Договора, и составляющей часть Батумского округа, при условии, что:

Gheorghi Cicerin, comisarul Poporului pentru Afaceri Externe şi membru al Comitetului Executiv Central al Rusiei, şi Jalal-Eddin Korkmasov, membru al Comitetului Executiv Central al Rusiei, şi

Guvernul Adunării Naţionale a Turciei:

Yusuf Kemal Bey, comisarul Poporului pe probleme economice al Marii Adunări Naţionale a Turciei, deputat al Kastamonu în aceeaşi adunare, dr. Riza Nur Bey, comisarul Poporului pentru Educaţie al Marii Adunări Naţionale a Turciei, deputat al Sinop în aceeaşi adunare, şi Ali Fuad Paşa, ministru Plenipotenţiar al Adunării Naţionale a Turciei, membru al Angora în Marea Adunare Naţională, care, după schimbul împuternicirilor, găsite în bună şi cuvenită formă, au convenit după cum urmează:

Articolul I

Fiecare parte contractantă este de acord, în principiu, de a nu recunoaşte niciun tratat de pace sau alte instrumente internaţionale, a căror adoptare este impusă asupra celeilalte părţi contractante. Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse nu este de acord să recunoască nici un act internaţional cu privire la Turcia, care nu a fost recunoscut de către guvernul naţional al Turciei şi prezentat Marii Adunări Naţionale.

Noţiunea de Turcia, în prezentul contract, înseamnă teritoriile incluse în Pactul Naţional Turc de la 28 ianuarie 1920 (1336), dezvoltat şi a proclamat de Camera Otomană a Deputaţilor în Constantinopol şi comunicat presei şi tuturor statelor.

Graniţa de nord-est a Turciei este definită de: o linie care începe de la satul Sarp de la Marea Neagră, trece prin muntele Hedismta, linia bazinelor hidrografice din munţii Shavsheti şi munţii Cannes-Dag, urmând continuu graniţa administrativă de nord a sângeacurilor Ardahan şi Kars, talvegul râului Arpa şi Aras până la gura Karasu de Jos (descrierea detaliată a limitelor şi problemele legate de acesta sunt definite în anexa I (A) şi pe harta de însoţire, semnate de ambele părţi contractante).

Articolul II

Turcia este de acord să cedeze în Georgia suzeranitatea peste portul Batumi şi teritoriul de la nord de graniţa menţionată în primul articol din prezentul tratat, care a făcut parte din Districtul Batumi, cu condiţia ca:

1) население местностей, указанных в настоящей статье, будет пользоваться широкой местной автономией в административном отношении, обеспечивающей каждой общине ее культурные и религиозные права, и население будет иметь возможность установить земельный закон, соответствующий его пожеланиям.

2) Турции будет обеспечен свободный транзит всяких товаров. отправляемых в Турцию или из нее, через Батумский порт, беспошлинно, без учинения каких-либо задержек и без обложения их какими то ни было сборами, с предоставлением Турции права пользоваться Батумским портом без взимания за то специальных сборов.

Статья III

Обе договаривающиеся стороны согласны, что Нахичеванская область в границах, указанных в приложении I (C) настоящего Договора, образует автономную территорию под протекторатом Азербайджана, при условии, что Азербайджан не уступит сего протектората третьему государству.

В образующей треугольник зоне Нахичеванской территории, заключенной на востоке между тальвегом Аракса, в на западе линией, проходящей через горы Дагна (3829) - Велидаг (4121) - Багарзик (6587) - гора Кемурлю-даг (6930), линия границы указанной территории, начинающаяся от горы Кемурлю-даг (6930), переходящая через гору Серай Булак (8071) - станцию Арарат и оканчивающаяся у скрещения Карасу с Араксом, будет исправлена комиссией, состоящей из делегатов Турции, Азербайджана и Армении.

Статья IV

Обе договаривающиеся стороны, констатируя соприкосновение между национальным и освободительным движением народов Востока и борьбой трудящихся <u>России</u> за новый социальный строй, безоговорочно признают за этими народами право на свободу и независимость, а равным образом их право на избрание формы правления , согласной их желаниям.

Статья V

Дабы обеспечить открытие проливов и свободу прохождения торговых судов для всех народов, обе Договаривающиеся стороны соглашаются передать окончательную выработку международного статута Черного моря и проливов будущей Конференции из делегатов прибрежных государств, при условии, что вынесенные ею решения не нанесут ущерба полному суверенитету Турции, равно как и безопасности Турции и ее столице Константинополю.

Статья VI

Обе договаривающиеся стороны признают, что все договоры, до сего времени заключенные между обеими странами, не соответствуют обоюдным

1) Populaţia teritoriilor menţionate în prezentul articol să se bucure de o autonomie administrativă locală largă, fiecare comunitate să aibă respectate drepturile culturale şi religioase, iar **populaţia să fie în măsură să stabilească legea din ţară corespunzător dorinţelor sale.**

2) Turcia va asigura tranzitul liber al tuturor bunurilor trimise în Turcia sau din ea, prin portul Batumi, fără taxe vamale, fără nici o întârziere şi fără a impune alte taxe, cu asigurarea dreptului de a utiliza portul turc Batumi fără taxe speciale.

Articolul III

Cele două părţi contractante convin ca regiunea Nahicevan în limitele specificate în anexa I (C) din tratat, constituie un teritoriu autonom sub protecţia Azerbaidjanului, cu condiţia că Azerbaidjanul nu va ceda acest protectorat unui stat terţ.

Zona triunghiului format de teritoriul Nakhichevan închis în partea de est între talvegul Arax, în vest de o linie care trece prin munţii Dagny (3829) - Velidag (4121) - Bagarzik (6587) - muntele Kemurlyu Dagh (6930), linia de separaţie a teritoriului declarat, pornind de la muntele Kemurlyu Dagh (6930), care trece peste muntele Serai Bulak (8071) - staţia Ararat şi se termină la intersecţia cu Karasu Araks, va fi stabilită de către Comisia, formată din delegaţi din Turcia, Azerbaidjan şi Armenia.

Articolul IV

Cele două părţi contractante, menţionând contactul dintre mişcarea naţională şi de eliberare a popoarelor din Est şi lupta oamenilor muncii <u>din Rusia</u> pentru o nouă ordine socială, recunosc implicit <u>dreptul acestor popoare la libertate şi independenţă</u>, precum şi dreptul lor de a alege forma de guvernare, în funcţie de dorinţele lor.

Articolul V

Pentru a asigura deschiderea Strâmtorilor şi trecerea liberă a navelor comerciale pentru toate popoarele, ambele părţi contractante sunt de acord să prezinte forma definitivă a statutului internaţional al Mării Negre şi Strâmtorilor Conferinţei viitoare ale delegaţiilor statelor de coastă, cu condiţia ca deciziile să nu atenteze la suveranitatea Turciei, precum şi la securitatea Turciei şi a capitalei sale Constantinopol.

Articolul VI

Cele două părţi contractante recunosc că <u>toate tratatele încheiate până în prezent între cele două ţări nu corespund intereselor reciproce.</u> Prin urmare, <u>sunt</u>

интересам. Они соглашаются поэтому признать эти договоры отмененными и не имеющими силы.

Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики заявляет, в частности, что оно считает Турцию свободной от всяких к нему денежных или иных обязательств, основанных на международных актах, ранее заключенных между Турцией и царским правительством.

Статья VII

Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики , признавая режим капитуляций несовместимым с свободным национальным развитием всякой страны, равно как и с полным осуществлением ее суверенных прав, считает потерявшими силу и отмененными всякого рода действиями и права, имеющие какое-либо отношение к этому режиму.

Статья VIII

Обе договаривающиеся стороны обязуются не допускать образования или пребывания на своей территории организаций или групп, претендующих на роль правительства другой страны, или части ее территории, равно как и пребывания групп, имеющих целью борьбу против другой страны. Россия и Турция принимают на себя такое же обязательство и в отношении Советских республик Кавказа, при условии взаимности.

Считается установленным, что под турецкой территорией, упомянутой в настоящей статье, подразумевается территория, находящаяся под непосредственным военным и гражданским управлением Правительства Национального собрания Турции.

Статья IX

Для обеспечения непрерывности сношений между обеими странами, Договаривающиеся стороны обязуются принять по взаимному согласию все необходимые меры в целях сохранения и развития возможно скорее железнодорожных, телеграфных и иных средств сообщения, равно как и обеспечения свободного передвижения людей и товаров между обеими странами, без каких-либо задержек.

Однако признается, что в отношении передвижения, въезда и выезда как путешестве-нников, так и товаров, будут полностью применяться установленные в каждой стране на этот счет правила.

Статья X

На граждан обеих Договаривающихся сторон, находящихся на территории другой стороны, будут распространяться все права и обязанности, вытекающие из законов страны, в коей они находя-тся, за исключением обязанностей по

de acord să recunoască aceste contracte reziliate și neavenite.

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse declară, în special, că consideră Turcia liberă de orice fel de obligații financiare sau de alte obligații în baza instrumentelor internaționa-le încheiate anterior între Turcia și guvernul țarist.

Articolul VII

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse, recunoscând capitulațiile incompatibile cu dezvoltarea națională liberă a fiecărei țări, precum și cu asigurarea deplină a drepturilor lor suverane, le consideră nule ca și drepturile și acțiunile care au legătură cu acest regim.

Articolul VIII

Cele două părți contractante se angajează pentru a preveni formarea sau prezența pe teritoriul lor a organizațiilor sau grupurilor care solicită rolul guvernului din cealaltă țară, sau pe o parte a teritoriului său, precum și a grupurilor gazdă cu scopul de a lupta împotriva celuilalt stat. Rusia și Turcia își asumă aceeași obligație în ceea ce privește republicile sovietice din Caucaz, cu condiția de reciprocitate.

Se înțelege clar că prin teritoriul turc menționat mai sus în prezentul articol se înțelege teritoriul aflat sub administrația civilă și militară directă a Guvernului Adunării Naționale a Turciei.

Articolul IX

Pentru a asigura continuitatea relațiilor dintre cele două țări, părțile contractante se angajează să adopte, de comun acord toate măsurile necesare pentru a menține și a dezvolta cât mai repede posibil legăturile de cale ferată, telegraf și alte mijloace de comunicare, precum și pentru a asigura libera circulație a persoanelor și bunurilor între cele două țări, fără nici o întârziere.

Cu toate acestea, este recunoscut faptul că în ceea ce privește mișcarea, intrarea și plecarea călătorilor și mărfurilor vor fi aplicate pe deplin normele stabilite în fiecare țară, în acest sens.

Articolul X

Cetățenii ambelor părți contractante, care se află pe teritoriul celeilalte părți, vor fi supuși la toate drepturile și obligațiile care decurg din legislația țării

национальной обороне, в коих они будут освобождены.

Вопросы, касающиеся семейного права, права наследственного и дееспособности граждан обеих сторон, также составляют исключение из постановленной настоящей статьи. Они будут разрешены особым соглашением.

Статья XI

Обе Договаривающиеся стороны согласны применить принцип наибольшего благоприятствова-ния к гражданам каждой из Договаривающихся сто-рон, пребывающим на территории другой стороны.

Настоящая статья не применяется к правам граждан союзных России Советских Республик, равно как и к правам мусульманских государств, союзных Турции.

Статья XII

Всякий житель территорий, составлявших до 1918 года часть России, каковые Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики признает находящимися ныне под суверенитетом Турции на основании настоящего Договора, имеет право свободно покинуть Турцию и взять с собой свои вещи и свое имущество или их стоимость. Подобное же право распространяется на жителей территории Батума, сюзеренитет на каковую Турция настоящим Договором уступает Грузии.

Статья XIII

Россия обязуется репатриировать в Турцию за свой счет до северо-восточной границы Турции, в продолжение 3-месячного для Европейской России и Кавказа и 6-месячного срока для Азиатской России, считая со дня подписания настоящего Договора, всех военнопленных и гражданских пленных турок, находящихся в России.

Турция принимает на себя тоже обязательство в отношении русских военнопленных и гражданских пленных, которые еще находятся в Турции.

Подробности этой репатриации будут установлены особой конвенцией, которая должна быть выработана немедленно по подписании настоящего Договора.

Статья XIV

Обе Договаривающиеся стороны согласны в ближайшем времени заключить консульскую конвенцию, равно как и соглашения, регулирующие все экономические, финансовые и другие вопросы, необходимые для установления между обеими странами дружественных отношений, указанных во вступлении к настоящему Договору.

în care îşi au reşedinţa, cu excepţia celor referitoare la apărarea naţională, de care vor fi abolviţi.

Aspecte legate de dreptul familiei, drepturi de moştenire şi de capacitate a cetăţenilor de pe ambele maluri sunt, de asemenea, exceptate de la prevederile prezentului articol. Acestea vor fi soluţionate printr-un acord special.

Articolul XI

Ambele părţi contractante convin să aplice principiul tratamentului naţiunii celei mai favorizate pentru cetăţenii fiecărei părţi contractante care au reşedinţa pe teritoriul celeilalte părţi.

Acest articol nu se aplică drepturilor cetăţenilor Uniunii Republicilor Sovietice din Rusia, precum drepturilor statelor musulmane aliate cu Turcia.

Articolul XII

Fiecare rezident al teritoriului care a fost până în 1918 parte din Rusia, pe care Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse recunoaşte că este acum sub suveranitatea Turciei în prezentul tratat, are dreptul de a părăsi Turcia liber, luând cu el bunurile şi proprietăţile lui sau costul lor. Acelaşi drept se extinde la locuitorii din teritoriul Batumi, în care suzeranitatea Turciei prin prezentul acord aparţine Georgiei.

Articolul XIII

Rusia este de acord să fie repatriaţi în Turcia, pe cheltuiala proprie până la graniţa de nord-est a Turciei, în termen de 3 luni pentru Rusia europeană şi Caucaz, şi în termen de 6 luni pentru partea asiatică a Rusiei, de la data semnării prezentului acord, toţi prizonierii de război şi prizonierii civili turci, care se află în Rusia.

Turcia îşi asumă acelaşi angajament privind prizonierii de război ruşi şi prizonierii civili care sunt încă în Turcia.

Detalii despre această repatriere vor fi stabilite de o convenţie specială, care va trebui dezvoltată imediat după semnarea acestui acord.

Articolul XIV

Ambele părţi contractante convin, în viitorul apropiat, să încheie o convenţie consulară, precum şi un acord care reglementează toate aspectele economice, financiare şi de altă natură necesare pentru a stabili între cele două ţări relaţiile de prietenie menţionate în introducerea la prezentul regulament.

Статья XV

Россия обязуется предпринять в отношении Закавказских Республик шаги, необходимые для обязательного признания этими Республиками в договорах, которые будут заключены ими с Турцией, статей настоящего Договора, непосредственно их касающихся.

Статья XVI

Настоящий Договор подлежит ратификации. Обмен ратификационными грамотами состоится в Карсе в возможно ближайший срок.

Настоящий Договор вступит в силу с момента обмена ратификационными грамотами, за исключением ст.XIII.

В удостоверение изложенного вышеупомянутые уполномоченные подписали настоящий Договор и скрепили его своими печатями.

Составлено в 2-х экземплярах в Москве шестнад-цатого марта тысяча девятьсот двадцать первого года (тысяча триста тридцать седьмого).

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фуад

ПРИЛОЖЕНИЕ I (А)

Северо-восточная граница Турции установлена нижеследующим образом (согласно карте русского Генерального Штаба масштабом 1/210000-5 верст в дюйме):

Деревня Сарп на Черном море - гора Кара Шальвар (5014) - пересекает Чорох к северу от деревни В. Марадидн - проходит севернее деревни Сабаур-гора Хедисмта (7052) - гора Квакибе - деревня кавтарети - линия водораздела горы Медзибна - гора Герат-кесун (6468) - следуя по линии водораздела горы. Корда (7910) - выходит по западной части хребта Шавшетского к прежней административной границе бывшего Артвинского округа - проходя по линии водораздела горы Шавшетской, выходит на гору Сарычаи (Кара Исал) (8478) - перевал Квиральский - оттуда выходит на прежнюю административную границу бывшего Ардаганского округа у горы Канны-даг - оттуда, направляясь к северу до горы Тлил (Грманы) (8357) - следуя прежней границы Ардагана, выходит к северо-востоку от деревни Бадела, к реке Посхов-чай и следует по этой реке к югу до пункта севернее деревни Чанчах-там оставляет эту реку и, идя по водоразделу, выходит на гору Айрилян-баши (8512) - проходит по горам Келле-тапа (8463) и Харман-тапа (9709) - достигает горы Касрис-сери (9681) - отсюда следует по реке Карза-мет-чай до реки Куры - оттуда идет по тальвегу реки Куры к пункту к востоку от деревни Картанакев, где отходит от Куры, проходя по линии водораздела горы Кара-оглы (7259) - оттуда, разделяя на две части озеро

Articolul XV

Rusia este de acord să ia în raport cu republicile transcaucaziene măsurile necesare pentru recunoaşterea obligatorie a acestor republici în contractele care urmează să fie încheiate de aceştia cu Turcia, articole din tratat care le privesc în mod direct.

Articolul XVI

Prezentul acord este supus ratificării. Schimbul instrumentelor de ratificare va avea loc în Kars în cel mai scurt timp posibil.

Prezentul tratat intră în vigoare la data schimbului instrumentelor de ratificare, cu excepţia art. XIII.

Martori la acordul de mai sus sunt plenipotenţiarii menţionaţi mai sus care au semnat prezentul acord şi au aplicat sigiliile lor.

Adoptată în 2 exemplare la Moscova pe 16 martie 1920 (o mie trei sute treizeci).

Gheorghi Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Fuad

ANEXA I (A)

Granița de nord-est a Turciei a fost stabilită în modul următor (conform cu harta Statului Major rus, scara 1 / 210000-5 verste la inch):

Satul Sarp de la Marea Neagră - Goran Karan Shalwar (5014) - traversează Chorokh la nord de satul B. Maradidn - trece la nord de satul Sabaur Muntele Hedismta (7052), Muntele Kvakibe, satul Kavtareti - linia de demarcație muntele Medzibna - Muntele Herat-kesun (6468) - linia bazinelor hidrografice a muntelui. Korda (7910) - iese pe creasta de vest a Shavsheti la fosta graniță administrativă a fostei regiuni Artvin - care trece prin munții bazinelor hidrografice Shavsheti merge la Muntele râului Sarıçay (Kara Isale) (8478) - Pasul Kviralsky- acolo se duce la fosta graniță administrativă a fostului cartier Ardahan la Muntele Cannes-Dag, spre nord la muntele Tlili (Grmany) (8357) - unde a fost granița Ardahan, merge la nord-est de satul Badel, râul Posch şi urmează râul spre sud la nord de Village Cianci, lasă râul și merge în jos de-a lungul bazinelor hidrografice, intră în muntele Ayrilyan-Bashi (8512) - trece prin munții Kelly Tara (8463) și Harman-Tara (9709) - ajunge la muntele Kasris seria (9681) - aici urmează râul Karzai-Meth-ceai pe râul Kura - există talvegul râului Kura la un punct la est de sat Kartanakev, care pleacă de la râul Kura, trece prin bazinul de pe Muntele Kara-Oglu (7259) - de acolo, împărțirea în două părți a lacului Hazapin merge la o înălțime de 7580, și de acolo la muntele Gekdag (9152) - Uch-Tapalyar (9783) - Taya-Kala (9716) - primele 9065,

Хазапин, выходит к высоте 7580 и оттуда к горе Гекдаг (9152) - Учь-Тапаляр (9783) - Тая-кала (9716) - вершина 9065, где покидает прежнюю границу Ардаганского округа и проходит по горам Бол. Ах-Баба (9973) - 8828 (8827) - 7602 - проходя на восток от деревни Ибиш, доходит до высоты 7518 и затем к горе Кизил-даш (7439) (7490) - деревня Новый Кизил-даш (Кнзил-даш) - проходя к западу от Кара-Мамед, выходит на реку Джамушбу-чай (расположенную к востоку от деревень Делавер, Б. Кмлы и Тихнис) - через деревни Вартанлы и Баш-Шурагель, следуя по упомянутой реке, выходит к реке Арпа-чай к северу от Калали - оттуда, следуя все время по тальвегу Арпа-чай, выходит к р. Араке - следует по тальвегу Аракса до впадения в него Нижнего Карасу.

(N.B. Разумеется, граница следует по линиям водоразделов вышеуказанных высот).

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фуад

ПРИЛОЖЕНИЕ I (В)

Принимая во внимание, что пограничной линией, как это указано в Приложении I(А), являются тальвеги рек Арпа-чай и Аракса, Правительство Великого Национального Собрания обязуется отдвинуть линию блокгаузов на расстояние восьми верст от железной дороги Александрополь -Эривань в настоящем ее начертании в районе Арпа-чай и на расстояние четырех верст от вышеупомянутой железнодорожной линии в районе Аракса. Линии, ограничивающие вышеупомянутые районы, указаны ниже для зоны Арпа-чай в пунктах А и Б параграфа I и для зоны Аракса в параграфе II.

I. Зона Арпа-чай

А) К юго-востоку от Вартанлы - к востоку от Узун-Килиса - через гору Бозяр (5096) - 5082 - 5047 - к востоку от Кармир-ванк - Учь-тапа (5578) - к востоку от Араз-оглы к востоку от Ани - достигает Арпа-чай к западу от Еникей.

Б) Отходит от Арпа-чай к востоку от высоты 5019 - идет прямо к высоте 5481 - в 4 ? верстах к востоку от Кызылкула - в двух верстах к востоку от Боджалы - затем река Дигор-чай - следует вдоль этой реки до деревни Дуз-Кечут идет прямо к северу от развалин Карабаг и выходит на Арпа-чай.

II.Зона Аракса

Прямая линия между Хараба Алиджан и деревней Сулейман (Диза).

В зонах, ограниченных с одной стороны линией железной дороги Александрополь - Эривань и - с другой, линиями, расположенными в расстоянии

care lasă fosta frontieră de district Ardahan şi trece prin munţii din Bol. Oh Baba (9973) - 8828 (8827) - 7602 - trecerea la est de satul Ibish, ajunge la o înălţime de 7518 şi apoi la Muntele Kizil-daş (7439) (7490) - das Village New Dogwood (Kizil-daş) - trecerea la vest de Kara-Mamed, are vedere la râu Dzhamushbu-ceai (situat la est de satele Delaware, şi B. Kmly Tihnis) - prin sate şi Vartanly Bash-Şuragel, după râul amintit, la râu Arpa Chai la nord Cala - acolo, în urmă de-a lungul talvegului Arpa-Chai, merge la râu. Arak - urmează talvegul Araks la confluenţa Karasu de Jos.

(N.B. Desigur, limita ar trebui să fie de-a lungul liniilor din bazinele altitudinilor de mai sus).

Gheorghi Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Fuad

ANEXA I (B)

Având în vedere faptul că linia de frontieră, astfel cum se specifică în anexa I (A) sunt talvegurile râurilor Arpa Chai şi Araxes, Guvernul Marii Adunări Naţionale se angajează să ţină blocuri de resort la o distanţă de opt kilometri de calea ferată Alexandropol-Erevan prezent în Inscriptie ca district ARPA-Chai şi la o distanţă de patru mile de linia de cale ferată menţionată mai sus aproape de Aras. Liniile care înconjoară domeniile de mai sus sunt enumerate mai jos pentru zona Arpa-chai la puncte-le A şi secţiunea B I şi zona Araks în secţiunea II.

I. Zona Arpa-chai

A) la sud-est de Vartanly - la est de Uzun Kilis - prin muntele Bozyar (5096) - 5082-5047 - la est de Karmir Vank - Uch-tapa (5578) - la est de Araz-Oglu la est de Ani - ajunge Arpa Chai la vest de ENIC.

B) Frunze Arpa Chai la est de elevaţie 5019 - merge direct la înălţimea 5481-4? mile est de Kizilkule - aproximativ o milă la est de Bodzhaly - atunci râul ceai Digor - urmează de-a lungul acestui fluviu în satul Duz-Kechut merge direct la nord de ruinele Qarabagh, cu vedere la Arpa-Chai.

II.Zona Araks

O linie dreaptă între sat Kharaba Alican şi Suleiman (Diza).

În zonele marginite pe o parte a liniei de cale ferată Alexandroupolis - Erevan şi - pe de altă parte a liniei, situate la o distanţă de opt şi patru mile de deasupra liniei de cale ferată, Marea Adunare Naţională nu se

восьми и четырех верст от вышеуказанной железнодорожной линии, Правительство Великого Национального Собрания обязуется не возводить каких бы то ни было фортификационных укреплений (эти линии расстояния находятся вне вышеуказанных зон) и не содержать в них регулярных войск. Однако оно сохраняет право иметь в вышеуказанных зонах войска, необходимые, для поддержания порядка, безопасности и для административных надобностей.

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фауд

ПРИЛОЖЕНИЕ I (С)
Территория Нахичевани

Станция Арарат-гора Сарай-Булаг (8071) - Кемурлю-даг (6839), (6930) - 3080-Саят-даг (7868)- деревня Курт-кулаг (Кюрт-кулаг) - Гамесур-даг (8160) -высота 8022-Кюки-даг(10282) и восточная, админис-тративная граница прежнего Нахичеванского уезда.

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фауд

Печат. по арх. Опубл. в "Собрании узаконении... " № 73, 12 декабря 1921 г., стр. 731-735.

Договор ратифицирован ВЦИК 20 июля 1921 г., Великим Национальным Собранием Турции - 31 июля 1921.

Обмен ратификационными грамотами состоялся 22 сентября 1921 г. в Карсе.

Документы внешней политики СССР, М. 1959г. 597-604

angajează să construiască fortificaţii (linia aceasta se află în afara zonelor de mai sus) şi nu le include în forţele obişnuite. Cu toate acestea, aceasta îşi păstrează dreptul de a avea □n zonă trupele necesare pentru a menţine ordinea, securi-tatea şi nevoile administrative menţionate mai sus.

Gheorghi Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Faud

ANEXA I (C)
Teritoriul Nakhichevan

Staţia de Ararat-gora Barn-Bulag (8071) - Kemurlyu Dagh (6839) (6930)- 3080, Sayat-Dagh (7868) - Sat Kurt Coulagot (Kurten-Coulagot) – Gamesur-Dagh (8160) - înălţimea de 8022 - Kyuki-Dag (10,282) şi de Est, fosta graniţă administrativă a regiunii Nakhchivan.

Gheorghi Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Faud

Tipărit cu aprobarea Publ. în „Documente legalizate ..." № 73 12 decembrie, 1921 pp. 731-735.

Acordul ratificat de către Comitetul Executiv Central 20.07.1921, Adunarea Naţională a Turciei – 31 iulie 1921.

Schimbul de ratificări a avut loc 22 septembrie 1921 în Kars.

Documente de politică externă sovietică, M. Anul 1959. 597-604

Note:

1 Dr. Ion Jarcuţchi, Tratatul de Pace Ruso-Turc de la Bucureşti (1812): Preliminarii şi finalitate, Akademos, nr. 2(25), iunie 2012, p.10-16.

2https://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_Bucureşti_(1812) 2. ^Flux, 23 mai 2008 Mihai Adauge: - Actul din 1812 a fost începutul unui calvar cu consecinţe grave resimţite peste câteva sute de ani. Moldova până atunci avea statut de vasalitate faţă de Imperiul Otoman. Moldova nu fusese cucerită de către Poarta Otomană, ci rămăsese o formaţiune statală de sine stătătoare cu care turcii au încheiat tratate. Începând cu secolul XVI şi până în 1812, în aceste acte era menţionat faptul că Ţara Moldovei este un stat liber. Cu alte cuvinte, Poarta Otomană nu avea dreptul să anexeze sau să ocupe acest stat şi prin urmare, nici să cedeze teritorii moldoveneşti altor împărăţii. De asemenea, Imperiul Rus nu avea dreptul să negocieze cu Imperiul Otoman o clauză de anexare în dauna Moldovei. Singurele teritorii pe care Imperiul Otoman le putea ceda Rusiei în mod legal erau ţinutul Hotinului (raia din 1713) şi Bugeacul, care erau provincii turceşti.

3 Dan Stănescu, 23 august 2015 - https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2015/08/26/rusia-nu-mai-are-niciun-drept-istoric-asupra-basarabiei-despre-tratatul-de-pace-ruso-turc-de-la-bucuresti-din-16-mai-1812-care-a-fost-anulat-in-1921/

4https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2015/08/26/rusia-nu-mai-are-niciun-drept-istoric-asupra-basarabiei-despre-tratatul-de-pace-ruso-turc-de-la-bucuresti-din-16-mai-1812-care-a-fost-anulat-in-1921/

5 Mircea Muşat, Ion Ardeleanu – De la Statul Geto-Dac la Statul Român Unitar, p. 565: "La 17 februarie 1918, într-o notă adresată de Sfatul Ţării din Chişinău guvernului român la Iaşi, se arăta: "... Republica noastră a rupt orice raporturi de dependenţă cu Rusia şi s-a declarat cu totul neatârnată... Acest act istoric s-a făcut cu votul unanim al deputaţilor din Sfatul Ţării şi cu asentimentul entuziast al întregului popor din Republica Moldovenească.", Arhiva M.A.E., fond 71/URSS, vol. 131, Nota ministerului Afacerilor Străine al Republicii Democratice Moldova nr. 650, Chişinău, 17 februarie 1918, semnată de Ministrul de Externe, I.Gh. Pelivan, către generalul Al. Averescu, Prim-ministru şi Ministru de Externe al României.

6"Cuvîntul moldovenesc", din 1 aprilie 1918, Actul de unire a cuprins o seamă de condiţii, printre care păstrarea autonomiei provinciale, avînd un sfat al Ţării "organ împlinitor" pînă la legiferarea reformei agrare; Ion I. Nistor, Istoria Basarabiei, ed. III, Cernăuţi, 1923, p. 425.

Câteva aspecte privind începuturile gimnaziului teoretic din Pitești (astăzi Colegiul Național ,,Ion C. Brătianu'')

Prof. Ion I. ȘTEFAN

Abstract: *The present study focuses on the beginnings of modern educational institution in Pitești. The well-known and much appreciated "Ion C. Brătianu" high school has its origins at the middle of the 19th Century. We present in our paper, a few information we found in our research regarding the difficulties the authorities and the teachers had in those years in order to establish o proper school for all the children from the city of Pitești.*

Key words: Pitești, *"Ion C. Brătianu" high school, history of teaching, Nicolae Micescu*

Având în vedere importanța înființării unui gimnaziu în orașul Pitești, precum și a consecințelor benefice pentru comunitatea locală, ne luăm îngăduința de a puncta câteva aspecte susținute cu argumente provenite din arhive, privind înființarea acestei prestigioase instituții de învățământ. La 19 iulie 1866, primăria orașului Pitești trimitea o adresă Ministerului Instrucțiunilor Publice prin care solicita înființarea gimnaziului, argumentând astfel acest demers: *Necesitatea unei clase gimnaziale este imperios reclamată. Mulți elevi care termină școlile primare în lipsa cuvenitelor mijloace pentru a merge în capitală sînt nevoiți așî întrerupe studiile [...]*[1]. Fiind convins de argumentele autorităților piteștene, Ministerul Instrucțiunilor Publice aprobă înființarea unei clase de gimnaziu. În consecință, primăria din Pitești va face licitație privind mobilierul acestei clasei, adică: *"20. douăzeci bănci, 2. două catedre, 2. table două. Toate acestea vopsite în ulei și după modelul celei ce se află astăzi la școala de băieți. S-au hotărât ținerea de licitație la 28, 30 curente și 8 august viitor. Aceasta s-a publicat spre cunoștința tuturor. [...]"*[2]. La 5 august 1866, M.I.P. trimite o adresă către Primăria din Pitești prin care anunța trimiterea unui profesor pentru gimnaziu înființat: *"Totodată însă pentru că D. Nicolae Micescu este actualul elev la facultatea de științe din București, este cetățean de aici* (din Argeș, n.n.), *și după înțelegerea ce am avut cu D-sa a și depus cu succes încă din anul trecut examenele cerute pentru a dobândi titlul de profesor la școala gimnazială"*[3]. Mobilierul școlii era gata, profesorul era numit în persoana lui Nicolae Micescu, care devine astfel și primul director al gimnaziului; urma să se găsească localul pentru funcționarea școlii. În acest sens, trebuie remarcat că până în anul 1899 când va avea un local propriu, gimnaziul și apoi liceul din Pitești a funcționat în diferite locații, la început în aceeași clădire cu Școala națională sau domnească, școală înființată în anul 1833 sub directoratul lui Nicolae Simonide (astăzi Școala Gimnazială ,,Nicolae Simonide" n.a.). Astfel că la 6 septembrie 1866 a fost înființat Gimnaziul teoretic, astăzi Colegiul Național ,,Ion C. Brătianu". Printr-o adresă către Primăria Pitești datată 5 octombrie 1866, profesorul Nicolae Micescu anunța începerea cursurilor gimanziului la 6 septembrie 1866. În adresă erau trecute și numele și prenumele primilor elevi ai gimnaziului din Pitești: Căpitănescu Teodoru, Chirițescu Eugeniu, Chițescu Mihail, Ionicescu George, Ialomițeanu Constantin, Ionescu Emanoil, Nicolescu Teodoru, Popovici Grigore, Popescu Ștefan, Bădulescu Ion, Vlădoianu Ștefan[4]. În lucrările dedicate acestei prestigioase insituții de învățământ, lista primilor elevi care au început cursiurile cuprinde 12 nume, dar în lista din arhive cel de-al doisprezecelea nume apare tăiat cu o linie orizontală. Aceasta înseamnă că repectivul elev s-a retras, iar cifra corectă este cea de 11 elevi. Mai trebuie făcută precizarea că cei 11 elevi din lista de mai sus se regăsesc ca și elevi în matricolele Școlii naționale din Pitești sau Școala primară de băieți nr.1 cum este mai bine cunoscută.

Încă de la înființare, gimnaziul din Pitești a întâmpinat mari greutăți. Profesorul Nicolae Micescu anunța Primăria că Ministerul nu a *"...trimis programa de științe ce trebuie a preda în Gimnaziu, precum și cel de distribuțiune a orelor regulamentului Gimnaziilor, matricola și cataloage..."*[5]. Același profesor, într-o altă adresă, datată 17.XI.1866, se plânge de faptul că Primăria nu susține suficient gimnaziul cu sumele de la fondul de părinți. Primăria răspunde printr-o adresă către M.I.P. că: *"Pe lângă acestea nu lipsesc a notifica că până la 1 ianuarie cu toate anevoințele ce simte Casa Comunală, va susține pe Profesorul clasei ca și până acum ..."*[6]. Totodată, prin adresa Ministerului Instrucțiunii din 5.04.1866 către Primăria Pitești, se face cunoscut că salariul profesorului și directorului gimnaziului Nicolae Micescu va fi de 60 de lei, în timp ce Vasile Christoescu, institutor la clasa divizionară a Școlii nr.1 de băieți, primea suma de 30 de lei, urmând ca diferența să fie suportată de primărie[7]. Din păcate, la 28.08.1867, Nicolae Micescu înaintează către Primăria orașului documentul prin care solicita luarea în primire a inventarului școlii deoarece era numit în altă localitate. Din acest document, putem identifica și noi inventarul avut de gimnaziu, viitorul liceu teoretic din Pitești, atunci, la începuturi. Iată ce preda profesorul și totodată directorul Nicolae Micescu, Primăriei Pitești: *"No.1 Catedră; No.2 patru bănci; No.3 una masă pentru cancelarie; No.4 trei scaune; No.5 una pereche călimări; No.6 un sigiliu director; No.7 una matricolă în care se află înscriși elevii anului trecut;*

No.8 una putină pentru apă; No.9 una Tablă de Matematică;No.10 Unu pachet cu corespondența Direcțiunii Gimnaziului cu Ministru; No.11 Unu pachet cu regulamente; No.12 Unu pachet cu Cataloage, Matricole, etc. Director. Gimnaziului, N. Micescu; Onor. D-lui Primar al Urbei Pitești"[8].

Încă o dată, facem precizarea că la începurile gimnaziului, cursurile se făceau în clădirea Școlii primare de băieți Nr. 1. Așa se face că în arhiva școlii primare de băieți nr.1 se găsesc documente referitoare și la gimnaziul din Pitești, dar și la viitoarea școală de fete nr.2, care în anul 1961 se va uni cu școla de băieți nr.1. Astfel, la 7 februarie 1867, se formează o comisie care să decidă privind *...clădirea edificiului Gimnaziului din acest oraş*. Comisia era format din: Gheorghe Enescu, Nicolae Slăvescu, Ioan Nicolopol, Ion Meculescu și Nicolae Gherman[9]. Primarul orașului primește răspunsul că localul școlii s-a închiriat în ... *casele D-nei Anica Pernicescu ce le are în strada Sfânta Vineri, punându-se în lucrare și facerea materialului necesar școalei în chestiune*[10]. Periplul gimnaziului din Pitești continuă. În anul 1877, Primăria din Pitești încheie cu Aurica Bosâncescu un contract prin care gimnaziul va funcționa în casele acesteia din strada Școalelor, plătindu-se o chirie de 550 lei[11]. Abia în anul 1884 elevii gimnaziului vor învăța la unul dintre etajele școlii generale nr.3. Începând cu anul 1898, liceul va purta numele ilustrei personalități care a fost Ion C. Brătianu, fost elev al Școlii naționale înființate în anul 1833.

Note:

[1]Arhiva Națională Direcția Județeană-Argeș (se va citi în continuare A.N.D.J.-Argeş), fond Primăria orașului Pitești, dos.nr. 15/1866, f. 4.
[2]Ibidem, f. 6.
[3]Ibidem, f. 7.
[4]Ibidem, f. 21.
[5]Ibidem, f. 22.
[6]Ibidem, f. 58.
[7]Ibidem, f. 37.
[8]Ibidem, f. 67.
[9]A.N.D.J.-Argeș, fond Primăria orașului Pitești, dos.nr. 9/1877-1878, f. 73.
[10]Ibidem, f. 80.
[11]Ibidem, f. 41.

Motorsportul argeşean se conjugă la... trecut (X)

ing. Nicolae COSMESCU

Abstract: *Presented for several numbers in this review, the memories about the great Romanian car race drivers, about the greatest races in Romania are meant to illustrate more and more of the Argeș County and the national car race history. Although racing seems like an individual sport, the reality is far different. No great car race driver would have succeeded at becoming a legend of this sport without the help of those in his team. These articles present all their stories. In this one, we will tell that of Dacia.*

Keywords: *car races, Dacia,, speed race, internal disputes*

Foiletonul nostru dedicat performerilor de excepţie din motorsportul argeşean se apropie de final. În episoadele anterioare, am evidenţiat doar pe câţiva dintre aceştia şi echipele ce au adus faimă oraşului şi judeţului nostru, plasându-le în fruntea tuturor ierarhiilor! Cum era şi firesc, am lăsat la urmă pe cea mai glorioasă dintre aceste grupări, totodată şi cea mai titrată din întreg sportul auto românesc, din toate tipurile: cea a uzinei care a fabricat autoturismele Dacia. Am folosit verbul la timpul trecut pentru că mă refer la perioada încheiată în 1999, când s-a spus "stop motor!", iar echipa sa de competiţii a devenit istorie. Dar ce istorie! Să o trecem succint în revistă, deşi sunt atât de multe de spus. O relatare mai amplă despre aceasta formaţie legendară puteţi găsi în cartea subsemnatului, intitulată "Cu acceleraţia la planşeu", care-i dedică ¾ din cele 400 de pagini, format A4! Condiţia este să o găsiţi.

Pornirea motoarelor. Începutul "aventurii" s-a produs în incinta uzinei de la Colibaşi, *"... într-o după-amiază din toamna anului 1968, în care un grup de circa 70 de persoane aştepta nerăbdător începerea selecţiei pentru constituirea echipei de competiţii a tinerei întreprinderi argeşene de automobile. 70 de salariaţi din mai toate categoriile şi secţiile au răspuns unei iniţiative lansată de directorul comercial, şi răspândită cu viteza luminii în toate sectoarele... Sufletul grupului era un tânăr inginer, Mircea Ilioaea".* Nu mai continăm cu relatarea acelui moment de veritabil *big-bang*, fiindcă l-am prezentat pe larg în episodul al doilea. Reamintim doar componenţa acestei prime echipe argeşene de raliuri: ing. Mircea Ilioaea-Gelu Pavel Man, ing. Gh. Taffet-ing. Ion Gîrjoabă şi echipajul fraţilor Gheorghe şi Florin Morassi. Puţin mai târziu, lor li se vor ataşa nume ca Ion Răuţă şi Ilie Olteanu. Aşa a intrat aceasta în sufletul argeşenilor, mândri că acum sportul din judeţul lor nu se mai baza doar pe F. C. Argeş şi magicianul Dobrin, ci mai există o echipă angrenată în lupta pentru supremaţia naţională. Primul şef al noii formaţii a fost, în mod curios, un inginer de la... Combinatul Petrochimic! Doar că acestă "delegare" a puterii nu a durat mult, ea fiind transmisă unui om al

uzinei, Vladimir Profir, care a condus-o până în toamna lui 1972.

Să vedem acum care au fost reperele acestei perioade.Pe 30 martie 1969, la Oradea, la startul unui raliu numit, conspirativ parcă, de *Nord-Vest*, găsim aliniată şi echipa celor de la U.A.P. Pentru cei "născuţi mai târziu", cele trei iniţiale semnificau Uzina de Autoturisme Piteşti. Ea se angajase în primul campionat naţional de raliuri organizat în România, ce începea în oraşul de pe Criş. Ca echipă a firmei autohtone constructoare a acestui obiect de cult, de plăcere, sau necesitate, atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei, care este automobilul, aceasta avea să fie privită cu un melanj de curiozitate, simpatie, dar mai ales cu invidie. Poate nu vă vine să credeţi, dar la finalul întrecerii, echipa U.A.P. a ocupat locul secund, graţie rezultatului excelent al cuplului Ilioaea-Man (locul trei la general şi locul întâi la clasa lor; pe un autoturism Dacia 1100)! Magnific! Incredibil! Iar prima victorie absolută într-un raliu va fi obţinută destul de repede de către acelaşi echipaj senzaţional. Ea va fi consemnată pe 11 mai, la *Raliul Mânăstirilor*. Şi dacă tot punem în evidenţă pe cei care au reuşit premierele în materie de rezultate de excepţie, să mai notăm că cel dintâi titlu a luat drumul Argeşului în 1970, când cuplul Gh. Morassi-Ilie Olteanu, la bordul unei Dacia 1100S, a învins la clasă. Iar în 1971, Ion Gîrjoabă, component şi al echipei naţionale, alături de pilotul bucureştean Ştefan Iancovici, a devenit primul argeşean campion balcanic la raliuri.

Prima organizare adevărată. În aceşti ani de început, în ţară lucrurile evoluează destul de rapid. Vremurile se schimbă. Raliurile suferă o puternică metamorfoză. Îşi reduc din lungimile gigantice, dar le creşte numărul de probe speciale, privilegiind competiţia în dauna turismului. Şi parcul auto al concurenţilor suferă mutaţii serioase. Apăruse Dacia 1300 care, la iniţiativa „fratelui mai mare", obţinuse şi omologarea sportivă din partea FIA. Iar echipa piteşteană era deja dotată cu noile produse ale industriei româneşti de specialitate. În condiţiile în care formaţia argeşeană, totuşi, nu era catalogată drept o adevărată echipă de uzină, trebuia făcut ceva. Ocazia se iveşte în toamna lui '72, odată cu apariţia GUATA., acronim ce semnifica Grupul Unităţilor de Asistenţă Tehnică Auto. Altfel spus, centrala service-urilor Dacia din România. Viitoarea IATSA. Imediat după înfiinţarea acesteia, are loc o reuniune a tuturor celor implicaţi în fenomenul sportului auto din uzină, realizându-se o nouă organizare a competiţiilor. Este numită o altă conducere, subordonată directorului GUATA. Un mare iubitor al sportului, care era hotărât să schimbe faţa lucrurilor. *„Dacia trebuie să devină o adevărată echipă"* era ideea călăuzitoare a demersului său. El este primul care avansează o astfel de deviză, până atunci nici măcar şoptită. În subordinea acestuia se afla un triumvirat alcătuit din inginerii Emil Popescu, responsabil organizatoric, Marian Stănescu (pe atunci şeful service-ului Dacia din Ştefăneşti, unde va fi Centrul de comandă şi sediul echipei), responsabil sportiv, şi Mircea Ilioaea, cum altfel decât responsabil tehnic. Totodată, se anunţă şi o deschidere spre promovarea de piloţi din oricare unitate service subordonată, cu condiţia să fie valoros şi să respecte *„fără comentarii regulamentul de ordine"*. Se decide o totală intoleranţă la vedetism, declansându-se o veritabilă cruciadă împotriva acestei manifestări. Sub aspectul organizării, formaţia va cunoaşte un progres considerabil. Vor fi introduse atât de necesarele maşini de asistenţă tehnică. Câte una la fiecare autoturism de concurs. Şi aşa vor rămâne pe toată durata existenţei compartimentului de competiţii. Apelul la acestea devenise o necesitate imperioasă fiindcă echipa, în integralitatea sa, sau parţial, începuse să fie tot mai solicitată pentru întrecerile internaţionale, în care să reprezinte România. Ceea ce echivala cu un succes. Rezultate însă nu se obţin. Chiar dacă nu se mergea decât rar la curse mai galonate. De vină era, în primul rând, materialul de concurs. Dar nu numai! Sunt şi alte manifestări ce îi afectează viitorul. Apar tot felul de combinaţii ciudate în echipaje, în timp ce indivizi care într-un viitor destul de apropiat aveau să se dovedească de mare valoare, nu-şi găsesc încă locul în echipă. Şi nici mecanicii de asistenţa nu erau toţi ce se aştepta lumea să fie. Marian Stănescu povestea cum unul dintre aceştia a montat plăcuţele de frână cu metalul spre disc! Laitmotivul acelei epoci, mai repede folclorice, era unul pe măsură. După fiecare cursă din care ieşeau şifonaţi, „băieţii noştri" pozau mai mult în... învingători, întrucât, ziceau aceştia, *„câştigăm experienţă"*!? Un laitmotiv pe care directorul GUATA nu l-a mai digerat. Aşa nu se mai putea continua. Şi cum într-o analiză publicată, regretatul Dumitru Lazăr cita printre *„asociaţiile sportive bine închegate"* din ţară pe multe altele, dar nu şi gruparea argeşenă, decizia de a trece cursele de la service la uzină n-a mai întârziat. La încheierea sezonului din 1975, cu tot rezultatul de excepţie obţinut de cuplul Iancovici-Vezeanu, echipa părăsea locaţia din Ştefăneşti, şi pe conducătorul ei de până atunci, Marian Stănescu. Vechea gardă devenea de domeniul amintirilor. Multe şi frumoase. Încântătoare. De ascultat „la gura sobei". De acum, Emil Popescu este singurul aflat la comanda. Printre altele, va face şi promovarea „monştrilor sacri", sportivii care vor trimite rapid în uitare faptele de vitejie, dar şi nereuşitele vremurilor de început.

Începe dominaţia hegemonică. Aţi citit câteva rânduri mai înainte un nume, Vezeanu. Despre care nu am scris în episoadele anterioare decât despre dispariţia sa tragică, din 1981. Acesta a debarcat în echipa uzinei la începutul lui 1973, ca urmare a desfiinţării formaţiei bucureştene „Dacia Service", ce grupa multe dintre valorile cardinale ale vremii: Marin Dumitrescu, Dorin Motoc, Ştefan Iancovici. El avea să fie cel care a declanşat revirimentul, ce a condus la dominaţia hegemonică din anii următori. Integrarea sa în echipă a fost un mare salt înainte pentru grupare. Inginer de profesie, Vezeanu a dezvoltat o adevărată filosofie a raliurilor: pregătire, antrenament, asistenţă tehnică, tactică de concurs. Multe dintre ele, premiere pe plaiurile argeşene. Tot el este şi întemeietorul navigaţiei moderne în raliurile autohtone, prin aceea că a introdus dictarea în cadrul acestora. Până atunci, se mergea doar cu *road-book*-urile primite de la

organizatori, în plus notându-se numai câteva viraje mai importante şi... barierele de cale ferată! La Ştefăneşti, a iniţiat chiar un curs de navigaţie, la care au participat componenţii mai noi ai echipei, care băteau la uşile maşinilor de concurs. Dintre toţi, unul singur avea să devină peste ani o referinţă în materie: Constantin Zărnescu. Despre acesta se poate spune că prin performanţe şi-a depăşit mentorul.

Şefii competiţiilor acelor ani au, la unison, numai cuvinte de apreciere despre acest veritabil lider spiritual. Emil Popescu, el însuşi un excepţional organizator, îi evidenţiază şi calităţile deosebite pe care le poseda chiar şi în acest domeniu, în care era de-a dreptul strălucitor. În plus, Vezeanu, ca bucureştean, era de un real folos în relaţia sportivă uzină-federaţie, în care se dovedise, după cum afirmă Mircea Ilioaea, „un meseriaş de superclasă”. În sensul că a ajutat mult echipa prin relaţiile înalte avute. Un sens pe care-l poate intui oricine. Şi dacă vă spun că o altă deviză a lui suna de maniera „*un raliu nu se termină când ai ajuns la finiş, ci abia atunci când rezultatele afişate au ramas definitive*”, totul va fi deosebit de clar. Vă puteţi imagina cu uşurinţă rolul său de “mediator” cu forul sportiv. Iată două exmple în care adversarii “l-au arătat cu degetul” ca fiind cel care a “întors” rezultatele. În 1977, campionatul s-a încheiat pe 11 decembrie, cu ocazia *Raliului Banatului*. Echipa Dacia Piteşti (denumire sub care aceasta a figurat între 1975 şi 1983), deşi a învins pe toate celelalte competitoarele, tot nu putea intra în posesia primului său titlu, care ar fi mers spre campioana *èn titre*, ITA Timişoara. Numai că, la afişarea rezultatelor, toţi componenţii *team*-ului de pe Bega au rămas stupefiaţi. Nu ei erau campioni ci... piteştenii!! Explicaţia mi-a furnizat-o şeful de atunci al grupării timişorene: “*a fost schimbat coeficientul competiţiei, din 4 în 5*!!”. Astfel că punctele atribuite se multiplicau cu o cifră mai mare! Ştia ce ştia cel care afirma că „*un raliu nu se termină când ai ajuns la finiş, ci abia atunci când rezultatele afişate au ramas definitive*”. Aşa că pasionaţii pot nota data de 11 dec. 1977 drept cea la care echipa piteşteană a obţinut întâiul ei succes la această categorie. În care va recidiva în următorii cinci ani.

Cât priveşte primul titlu de campion absolut la raliuri, acesta fusese reuşit cu un an mai înainte de echipajul Iancovici-Vezeanu! Contribuţia acestuia din urmă nefiind însă hulită de nimeni. Să mai spunem că începând cu acel prim triumf, din 1976, şi pâna la data ultimei reuşite de acest fel, cea din 1993, în 18 ediţii ale Campionatului naţional de raliuri, 15 astfel de performanţe supreme au revenit sportivilor uzinei!! Al doilea exmplu mi l-a furnizat celebrul Mircea Ilioaea, la vremea respectivă lider al grupării INMT Bucureşti, angajat în lupta pentru locul întâi cu piteşteanul Ilie Olteanu. În acel an, 1980, s-au întâmpla fapte ce ar fi putut schimba soarta titlului. Referitor la acestea, Ilioaea acuză federaţia că îl “*fură*”. Mircea Ilioaea: “*o făceau din concepţie. După o strategie pusă la punct de Petre Vezeanu*”. Că l-a nominalizat pe Vezeanu drept tartor al unei asemenea afaceri, este de înţeles. Acela era nu doar eminenţa cenuşie a celor de la uzină, ci şi noul coechipier al lui Olteanu! Adversarul său direct; şi cel mai periculos! Şi cum altfel îl puteau fura decât din cronometru. Încât, pentru a controla şi recurgerea la astfel de “*mijloace oculte*”, Mircea se dotase cu... două cronometre. Unul îl avea la gât, iar celălalt pe bordul maşinii. Cu toate acestea, pe o buclă imposibilă, 22 km în 18 minute, între Cumpăna şi barajul Vidraru (pe “macadam”) tot a fost păcălit. Cu toate cele două cronometre ale sale! De data asta “l-au făcut”, afirma Ilioaea, “*decalând cronometrul de la sosire; scoţându-mă în întârziere*”!! Acţiune ce l-a făcut să-şi iasă din minţi. Iar la festivitatea de premiere, de la Piteşti, a refuzat să primească trofeele ce i se cuveneau.

Tot el, Petre Vezeanu, a fost cel care a iniţiat ieşirile afară. La competiţiile externe cu ştaif. Ideea a apărut

Gelu Man şi Mircea Ilioaea, au fost primii sportivi piteşteni care au învins într-un raliu contând pentru campionatul naţional. În cei 31 de ani cât a funcţionat echipa uzinei, Ilioaea şi alţi 10 piloţi ai acesteia au reuşit un total de 71 de astfel de succese. Absolut remarcabil!

Petre Vezeanu (în stg. fotografiei) şi Ştefan Iancovici au fost cei care au adus grupării primele două titluri de campioni absoluţi la raliuri. Serie continuată de alţi patru piloţi, care în următorii 16 ani au reuşit 13 asemenea succese!

Prima mare echipă a Daciei a fost cea din a doua jumătate a anilor ’70. În fotografie, de la stg. la dr., câţiva dintre componenţii acesteia: Constantin Zărnescu, Ovidiu Scobai, Petre Vezeanu, Ştefan Iancovici, şi Ilie Olteanu.

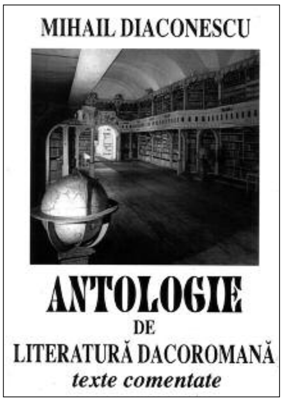
datorită dorinţei sportivilor de a se alinia şi la etape ale campionatului mondial, nu doar la competiţiile interne sau zonale. Numai că pe atunci acest lucru nu era posibil, datorită imensului suport material pe care-l reclamau. Auzindu-le dorinţa, Petre Vezeanu, le-a zis zis că există o întrecere ce "împrumută" şi trasee din campionatul lumii. Minunea era..."Turul Europei". Zis şi făcut! Echipa s-a aliniat în 1978 la această competiţie maraton, de circa 14000 km, la care luau parte nume necunoscute, dar beneficiare ale unor maşini de top. Încă de la prima participare, s-a reuşit clasări de vis, succese a căror valoare a fost însă mult supralicitată. În ţară, în presa destul de redusă a vremii, se spunea că românii învinseseră echipele puternice ale lui Alfa Romeo, Porsche, Mercedes etc. Adică toată crema mondială. Totuşi, să nu exagerăm. Nu era nici pe departe aşa. Nu erau maşinile uzinelor respective, ci ale unor participanţi veniţi să se distreze! Trebuie să ştim că mai există şi alte "aprecieri", care pur şi simplu fărâmă în mii de bucăţele mitul de dimensiuni aproape biblice ale acestui "triumf românesc pe plan internaţional", după cum anunţa cu emfază propaganda de la noi. Pe care le-am prezentat într-un alt episod. Totuşi, printre marile succese ce au făcut glorie la timpul respectiv echipei, iar membrilor săi le-a conferit o aură de adevăraţi eroi care se bat ca-n basme cu alţii mult mai puternici, pe care îi mai şi învingeau, va rămâne şi acestă frumoasă poveste a "Tururilor Europei".

Pentru cei de la competiţiile uzinei, fiecare participare constituia, practic, etapa-far a calendarului lor anual. De multe ori, neglijau participarea la unele etape ale campionatelor interne, datorită angajării în *Tur*! Nu rareori, federaţia română de specialitate amâna curse programate tocmai pentru a nu afecta şansele acestora, în cazul în care erau în joc titluri!! În acea ultimă jumătate a anilor '70, echipa naţională de raliuri a României, angrenată în diverse campionate internaţionale zonale, cu precădere cel balcanic, era constituită în bună parte pe componenţii de marcă ai Daciei. Iar cei selecţionaţi s-au comportat remarcabil obţinând, în perioada 1977-1980, nu mai puţin de cinci titluri individuale de campioni balcanici! Un moment cu rezonanţă în viitorul echipei avea să se petreacă în 1978, când compartimentului de competiţii i s-a alocat, în sfârşit, un sediu. O baracă în incinta pistei de încercări. Ceea ce a însemnat în primul rând o mult mai mare independenţă în luarea deciziilor, ce reveneau acum celui care deţinea calitatea onorifică de şef al compartimentului, deşi niciodată nu a fost oficializat printr-o decizie administrativă pe acest post!?

O lucrare fundamentală și necesară*

Tudor NEDELCEA

„În el era multă simplitate împreună cu înţelepciune, smerenie împreună cu erudiţie, moderaţie împreună cu talentul de a vorbi". Aşa îl caracterizează Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus pe străromânul nostru, Sfântul Dionisie Smeritul şi Areopagitul, dar această simplă şi pertinentă carcaterizare i se potriveşte şi cărturarului universitar Mihail Diaconescu, autorul monumentalei *Istoria literaturii dacoromane*, ajunsă, iată, la ediţia a II-a, revizuită şi augmentată (Editura Fundaţiei Internaţionale „Mihai Eminescu", Bucureşti 2013, 832 pagini, cu binecuvântarea I.P.S. dr. Irineu, Mitropolitul Olteniei). Demersul său este unul îndrăzneţ. Obiectul studiului său a născut multe discuţii şi a fost greu acceptat de unii specialişti. Sintagma *„literatura dacoromană"* s-a impus datorită tratatului profesorului Mihail Diaconescu. Primul care s-a ocupat de scriitorii noştrii bisericeşti, I.G. Coman, a numit *„epoca străromană"* perioada în care ei au trăit. Muzicologul Octavian Lazăr Cosma vorbeşte de *„ muzica protoromână"*. Dan Horia Mazilu a impus termenul de *„literatura străromână"*, în *Dicţionarul General al Literaturii Române,* L/O (Bucureşti, 2005, pag. 72-74), apărut din iniţiativa şi sub coordonarea acad. Eugen Simion, sub egida prestigioasă a Academiei Române, şi a evidenţiat rolul major al acestor scriitori din Dacia şi Scythia Minor în *„procesul neîntrerupt ce a dus la conservarea în limba română a cuvintelor fundamentale pentru exerciţiul cărturăresc"* (pag. 72). Contribuţii esenţiale la

consacrarea fenomenului cărturăresc-artistic şi a epocii dacoromane aduc savanţi ca Mitropolitul dr. Nestor Vornicescu (în *Primele scrieri patristice în literatura noastră. Sec. IV-XVI,* 1984); Părintele profesor Mircea Păcurariu, Ion Rotaru, Gabriel Ţepelea, dar şi unele tratate de *Istoria filosofiei româneşti* sau unele manuale şcolare.

Autorul stabileşte că, de fapt, receptarea literaturii dacoromane în cultura română şi europeană se datorează lui D. Cantemir, Gh. Şincai şi Petru Maior, că primul editor de texte a fost Ghenadie I. Enăceanu, iar istoricii (N. Iorga, V. Pârvan etc.), lingviştii (S. Puşcariu, G. Ivănescu, I. I. Russu etc), teologii (I. G. Coman, D. Stăniloae, A. Plămădeală, Mircea Păcurariu, Gh. I. Drăgulin etc) au avut partea lor de contribuţie esenţială. Meritul incontestabil al lui

Mihail Diaconescu este că preia critic toate aceste lucrări, sinteza sa completând absenţa unor scriitori dacoromani din cărţile publicate anterior, incluzând date biografice complete, chiar schiţe de portrete ale acestora, *„indiferent că au fost ortodocşi consecvenţi, eterodocşi sau eretici oscilanţi”,* valorificând informaţiile din sursele epocii despre speciile lirice, populare şi culte din literatura dacoromană. Considerând, pe bună dreptate, istoria literară ca parte componentă a istoriei culturale, care, la rândul ei, este integrantă istoriei naţionale, autorul concepe *Istoria literaturii dacoromane* ca un tot unitar, în care criteriul estetic predomină, dar nu este exclusivist, alte elemente fiind definitorii în impunerea unor opere (*„valorile sunt însoţitori ai unor anumite aspecte ale realului”*).

La scriitorii epocii dacoromane, ca şi la cei din epoca medievală, intenţia artistică este doar intuită, nu şi mărturisită, ei îşi scriau operele pentru un scop practic, imediat. Cât priveşte sintagma utilizată pentru epoca studiată, Mihail Diaconescu foloseşte noţiunea de *literatură dacoromană* (spre deosebire de *„literatura autohtonă”, „străromână”,* sau *„literatura noastră străveche”,* care sunt, de fapt, sinonime), întrucât, va demonstra autorul în cartea sa, ea *„indica vechimea, fondul etnic, contextul socio-istoric şi socio-politic, precum şi climatul cultural în care au apăru şi s-au impus operele”.* Criteriul periodizării istorice a literaturii dacoromane este bine stabilit. El presupune patru etape: 1) creaţiile literare ale geto-dacilor *„despre care nu ştim însă decât că au existat sub forma unor forme narative sau specii ale liricii populare”* (oda, peanul, imnul, cântecul de dragoste, bocetul, epoda şi belagines); 2) compunerile în versuri sau proză din Dacia Romană sau Scythia Minor (sec. II-III); 3) redactarea actelor martirice; 4) epoca marilor creaţii din sec IV-VI (Ioan Cassian, Sfântul Niceta de Remesiana, Dionisie Smeritul, Ioan Maxentius, Leontius Byzantinus şi Martinus de Bracara).

În prima etapă, numită de autor *„literatura getică”,* sunt incluşi şi doi reprezentanţi ai *„literaturii culte”*: regele poet Cotys I şi poetul exilat Ovidiu, contemporani şi prieteni, vorbitori ai limbii geţilor. Genialul poet Marin Sorescu îl include, şi el, pe Ovidiu în cadrul literaturii noastre (*„A fost Ovidiu un poet român? Sigur că n-avea cum să fie român, dar roman tot a fost. Ce mi-e roman ce mi-e român, îţi vine să zici. Chestie de o vocală: de* **a** *când e deschisă, când întunecată, friguroasă, cu căciulă. Pe ţărmul nostru, Ovidiu a purtat căciulă”* (Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească*. Comentarii şi antologie, Bucureşti, Editura Creuzet, 1997, pag. 15). Următoarea etapă este consacrată autorilor păgâni de la începutul erei creştine. Sunt evaluate aici epigrama (ca specie literară) şi epitaful. Aici îl aminteşte pe juristul Gaius Noster, mai puţin cunoscut, şi pe scriitorul şi filosoful Aethicus Histricus (sec IV), a cărui operă *Cosmografia*, a fost receptată în întreg spaţiul cultural european şi în diverse epoci istorice. El este şi creatorul unui alfabet, care-i poartă numele, enigmatic totuşi (se crede că unele litere ar aparţine geto-dacilor). Mihail Diaconescu demonstrează că actul martiric este o formă (specie) literară epică incipientă pentru epoca dacoromană, premergătoare vieţilor de sfinţi. Această formă este ilustrată de *Actul martiric al Sfinţilor Epictet şi Astion de la Halmyris, Actul martiric al Sfântului Irineu Episcop de Sirmium, Actul martiric al Sfântului Dasius de la Axiopolis, Actul martiric al Sfântului Emilian de la Durostorum, Actul martiric al Sfântului Sava de la Buzău.* Pentru ultima etapă, autorul aduce o noutate în literatura de specialitate: două şcoli literare, la Tomis şi la Dunărea de Jos, ceea ce demonstrează o activitate spirituală, creştină în esenţă, apărătoare a Ortodoxiei stabilite în Sinoadele ecumenice, în spaţiul Dunării de Jos şi al Dobrogei, deosebit de complexă şi originală, cu autori care s-au impus în Europa, de cele mai multe ori fără a se aminti de originea lor scitică. În Şcoala literară de la Tomis s-au impus episcopii Bretanion şi Theotim I Filosoful, Ioan Cassian (o uriaşă personalitate creştină), apoi episcopii care au urmat (Ioan de Tomis, episcopul Theotim al II-lea de Tomis), Dionisie Exiguus (filosof, estetician, jurist, traducător, calendorolog, teolog de clasă mondială), Ioan Maxenius, Leontius Byzantinus. Şcoala literară de la Dunărea de Jos a fost consacrată graţie altor mari scriitori, unii ortodocşi, iar alţii eterodocşi, cunoscuţi în epocă, recunoscuţi şi postmortem Laurentius Mellifluus de Novae, Niceta de Remesiana (creatorul imnului capodoperă *Te Deum laudamus*), Auxentius (Mercurinus) de Durostorum, Germinius de Sirmium, Iordanes (*„personalitate ieşită din masa migratorilor romanizaţi”*).

Toţi aceşti scriitori beneficiază de date biografice cât mai complete, sunt plasaţi în contextul istoric; opera lor este analizată cu pertinenţă, inclusiv problemele de limbă şi stil, ca surse premergătoare formării limbii române literare, evidenţiindu-se contribuţia lor la patrimoniul naţional şi universal. *„Datorită scriitorilor teologi dacoromani şi operele lor, s-a realizat prima epocă a expansiunii noastre culturale şi spirituale în lume şi în istorie – singurul tip de expansiune pe care românii l-au practicat”,* conchide Mihail Diaconescu în valorosul său tratat. Scrisă într-un stil agreabil, *Istoria literaturii dacoromane* de Mihail Diaconescu se remarcă prin acribie ştiinţifică, epuizarea surselor documentare, demonstrarea valorii fiecărui scriitor creştin prin pertinenţa analizei critice a operelor păstrate. Este o sinteză riguroasă a unei epoci cu care urmaşii dacoromanilor, românii, se pot mândri. Românii sunt cel mai vechi popor creştin în acest spaţiu european, având *„în raport cu toţi vecinii lor, un mileniu în plus de viaţă şi cultură creştină”.* O carte necesară care-l înnobilează pe autorul ei.

* Recenzie publicată în Revista ”Cronica Timpului”, publicaţie de cultură şi atitudine, Uniunea Ziariştilor Profesionişti din România, Bucureşti, an II, nr. 12, ianuarie 2016, pp. 14-15.

Ultimul Mavrodulu

Păr,
cu clopote de aur
Mavrodulului părinte,

Prinț,
Licoare de iubire,
Pom izvorâtor din ginte,
ce-nfrățeai în patrafire
boiereştile morminte;

În surâsul demiurgic,
prin cupola inelară,
fredonai prin crengi, Liturgic,
Evanghelia stelară.

Mai scorțos,
precum bătrânii,
îndemnai la pietate
și chemai la rugăciune
florile înmiresmate.

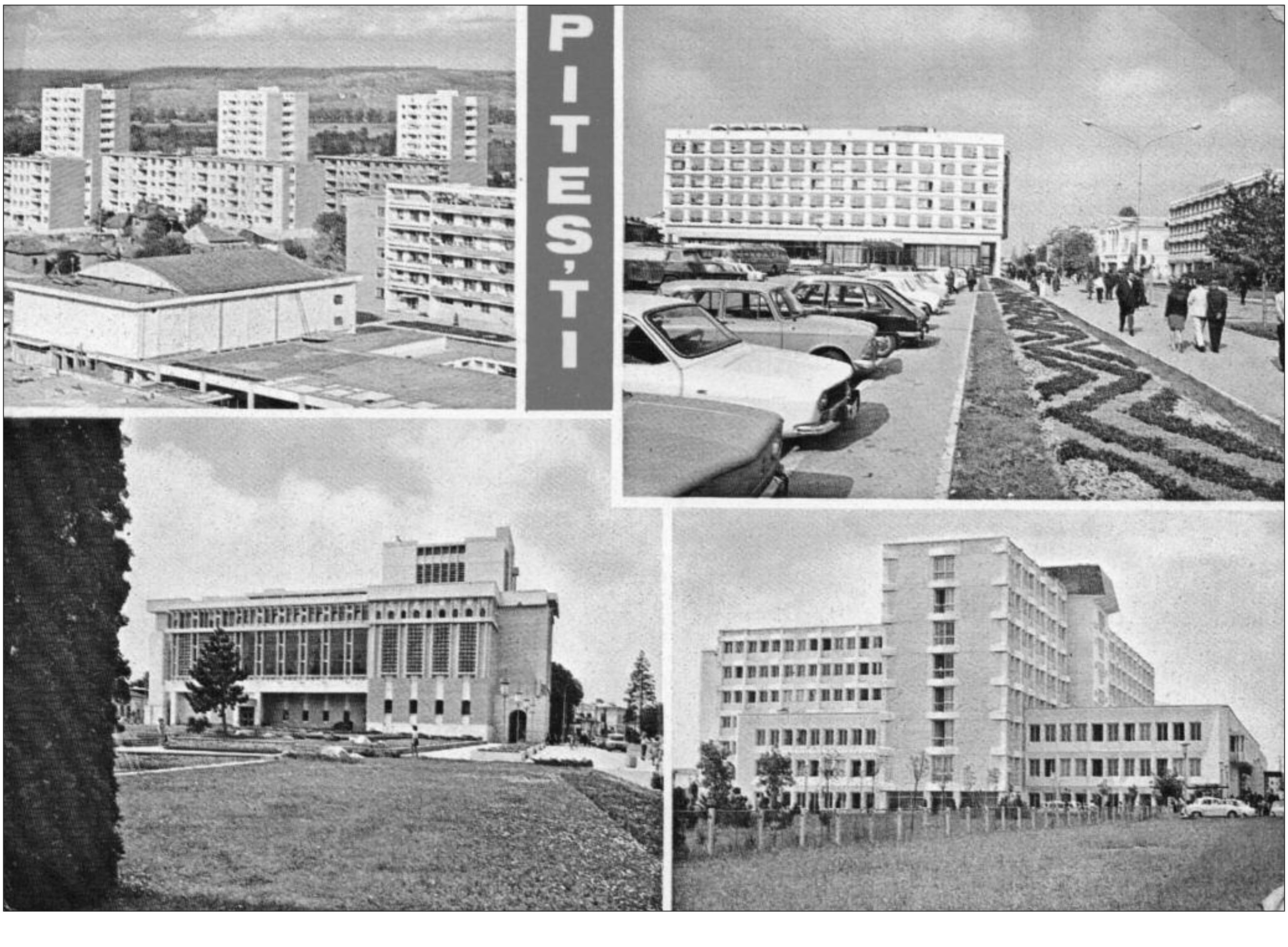
Prezicându-ți mântuirea,
Unii se dădeau în vânt;
Golgotindă răstignirea
Peste osul vremii sfânt.

Într-o pomină de noapte,
revărsarea zorilor
a oprit din cânt cocoşul
clopotirea stelelor...

A căzut
O Stea Divină
Ce visa Muntele Sfânt,
Ghețimanică tulpină
Luminându-se-n cuvânt.

Sfinți,
Creştini îl jeluiră
pe apostolul martir;
vântul prinde frunzalíră
clopotirilor de mir...

prof. Constantin Vărășcanu

Colegiul Naţional *I.C. Brătianu* Piteşti

Colegiul Naţional *Zinca Golescu* Piteşti